ئۇيغۇر تارىخى ھەققىدە ئىشەنگۈسىز رىۋايەتلەر

ئېلىكتىرونلۇق كىتاپقا ئايلاندۇرغۇچى: ئابرال

2007-ئاينىڭ 3-ئاينىڭ 8-كۈنى

تۈزگۈچىدىن

كۆپتىن بىرى ئۇيغۇرچە مۇنازىرە مۇنبەرلىرىنى ئارىلاپ يۈرۈپ، بۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇيغۇر تارىخى، مەدەنىيىتى، ئۆرپ-ئادىتى، ئەدەبىياتى، ئۇيغۇر كومپيۇتېرچىلىقى قاتارلىق ساھەلەردىكى نۇرغۇن مەزمۇنلارنىڭ ساقلىۋېلىش قىممىتى بار بولغاچقا، مۇشۇ مەزمۇنلارنى ئايرىم-ئايرىم تۈرگە يىغىنچاقلاپ، ھەربىرىنى ئايرىم-ئايرىم ئېلېكتىرونلۇق كىتاپ قىلىپ ئىشلىسە بولغىدەك دەپ ئويلاپ كەلگەن ئىدىم. چۈنكى بۇنداق بولغاندا نۇرغۇن تورداشلار ۋاقتى قىس بولۇپ قىلىپ ئوقۇيالمىغان، مەزمۇنلارنى ئوقىيالايدىغانلىقى ياكى بېسىپ چىقىرىشقا ئېھتىياجى چۈشكەن بولسا، بېسىپ چىقىرىپ ساقلاپ قويۇشقا تېخىمۇ قولاي بولىدىغانلىقىنى، ھەم بولمىغاندا تورغا چىقىش ئىمكانىيىتى يوق دوستلارغا كۆچۈرۈپ بېرىپ، ئۇيغۇر تارىخى توغرىسىدا ئازراق بولسىمۇ چۈشەنچىگە ئىگە قىلىشقا بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ يۈرەتتىم. شۇ ئارزۇنىڭ ئىستىكى بىلەن بۇ ئىشنى ئۆزۈم قىلىپ باقاي دەپ، تۇنجى بولۇپ بوستان مۇنبىرىدىن ئۇيغۇر مەدەنىيىتى ۋە تارىخى دىگەن سەھىپە ئىچىدىن ئۇيغۇر تارىخىغا ئائىت بايانلارنى كۆچۈرۈپ ئېلىپ، بۇ ئېلېكتىرونلۇق كىتاپنى تۈزۈپ چىقتىم. ئىككىنچى قېتىمدا ئورخۇن تارىخ مۇنبىرىدىكى بۇ ئۇيغۇر تارىخى ھەققىدە ئىشەنگۈسىز رىۋايەتلەر دىگەن تېمىنى تاللاپ رەتلەش، تەھرىرلەش ئاساسىدا بۇ ئېلېكتىرونلۇق كىتابچىنى پۈتتۈردۈم. تورداشلارنىڭ ياقتۇرسا ساقلىۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن

ھۆرمەت بىلەن: ئابرال

ئۇيغۇر تارىخى- ئىشەنگۈسىز رىۋايەتلەر

يوللىغۇچى: Urdek

ئىنسان ئەقلىنىڭ ھازىرقى بىلىش قۇۋۋىتى بۇيىچە ئەيتقاندا يەر شارى 4 قىتىم گۇم بولۇپ بىز بەشىنچى قىتىملىق ئاپىرىدە قىلىنغانلىرىدىن ئىبارەتدۇرمىز. بىزلەرمۇ قاچان گۇم بولىمىز ۋە قانداق سەۋەپ بىلەن يوقۇلىمىز بۇكىيىنكى گەپ.

گىلوبۇسقا قاراپ باقىلى، جەنۇبى ئامىرىكا قىتئەسى شەرقى قىرغىقى بىلەن غەربى ئافرىقا قىرغاقلىرى بىر -بىرى بىلەن جىپسىلىشىدۇ،لىكىن شىمالى ئامىرىكا شەرقى قىرغىقى بىلەن ياۋرۇپا نىڭ غەربى قىرغاقلىرى ھەرگىزمۇ جىپسىلاشمايدۇ،خوش، شۇنداقلا شەرقى ئاسىيا قىرغاقلىرى بىلەن ئامىرىكىنىڭ غەربى قىرغاقلىرى تىخىمۇ جىپسىلاشمايدۇ، بۇ نىمىلىكتىن ؟ بۇنۇڭ بىز دىققەت قىلىپ كەتمىگەن بىرەر سەۋەپلىرى بارمۇ؟

يەنە بار،جۇغراپىيۇنلار ھىندى يىرىم ئارىلى ئايرىم بىر قۇرۇغلۇق ئىدى كىيىن شىمالغا سۇرۇلۇپ قىستاپ ئاسىيا قىتئەسى بىلەن بىرىكتى ۋە ھىلىمۇ شىمالغا قاراپ ھەريىلى 1 ،2، سانتىمىتىر ئىلداملىق بىلەن سۇرۇلىۋاتىدۇ ،دىيىشمەكتە. بۇلار بىكاردىن بىكار چىقىرىلغان يەكۇنمۇ ھەم ھىچقانداق سەۋەبى يوق پاكىتمۇ؟

ئەسلىدە ياۋرۇپا قۇرۇغلۇغى بىلەن شىمالى ئامىرىكا قۇرۇغلۇغى ئوتتۇرىسىدا كۇلىمى تەخمىنەن 10 مىللىيۇن كىۋادىرات كىلومىتىرلىق بىر چوڭ زىمىن بولغان ئۇنى (ئاتلانتىس) قۇرۇغلۇغى دەپ ئاتىشىدۇ.ھازىر ئۇ زىمىن يەر يۈزىدە مەۋجۇت ئەمەس، پەقەت (ئازورزىس ئاراللىرى) لا بار ،ھىلىقى چوڭ زىمىنىنىڭ پەقەت مۇشۇنچىلىكىلا قالدۇغى ئاتلانتىك ئوكيان ئوتتۇرىسىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇپتۇ.

ئەندى يەر شارىمىزنىڭ شەرىق تەرىپىگە نەزەر ئاغدۇرۇپ باقىلى،ھازىرقى خەرىتىگە قارىساق پايانسىز سۇ ۋە چوخچۇيۇپ تۇرغان بىر مۇنچە ئاراللارنى كۆرىمىز،ئەنە شۇ ئارالار ئورنىدا بۇنىدىن 11500 يىللار ئىلگىرى ، بىزدىن ئىلگىرىكى ھاياتلىق ياشىغان4-يارالمىش دەۋرىدىكى ھاياتلىقنىڭ ماكانى بولمىش (مو) قۇرۇغلۇغى مەۋجۇت ئىدى!ئۇنۇڭ دائىرىسى ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ غەربى دېڭىز ساھىللىرىدىن تارتىپ ئاسىيانىڭ شەرقى قىرغاقلىرىغىچە،شىمالىدىن ھاۋاي ئاراللىرىدىن باشلاپ جەنۇپتا مىلانىزىيە ئاراللىرىنى ئۇز ئىچىگە ئېلىپ تاكى ئاۋىستىرالىيەنىڭ شىمالىغىچە سوزۇلۇپ ياتاتتى. مانا بۇ (ئەۋۋىلى زېمىن دەپ ئاتالغان)مو قۇرۇغلۇغىدۇر.

ھېچكىممۇ كۆز يۇمالمايدىغان بىر پاكىت بار ،ئۇ بولسىمۇ (توپان بالاسى). مۇشۇ توپان بالاسىغا تارىخچىلار11500 يىل بولدى دەيدۇ،شۇنداقلا (ئاتلانتىس (قۇرۇغلۇغىنىڭ چۇكۇپ كەتكەن ۋاقتىمۇ 11500 يىل،قىزىزىقارلىغى شۇكى 4- قىتىملىق ئىنسانلىنىڭ ئاپىرىدىگاھى بولمىش ئەۋۋەلى زېمىن (مو) قۇرۇغلۇغىنىڭ چۇكۇپ كەتكەن ۋاختىمۇ يەنىلا 11500 يىل دېيىلىشۋاتىدۇ.

بۇيەردە 3 خىل ھالاكەتلىك تارىخ نىڭ دەۋرى پەقەت بىرلا ۋاقىتنى كۆرسۈتۈپ تۇرۇپتۇ!بۇنى نىمە دەيمىز؟

پەقەت بىرلا سەۋەپ - غايەت زور مىتورىت ئەۋۋىلى زېمىن (مو) قۇرۇغلۇقىغا ئۇرۇلغان!نەتىجىدە ۋولقانمۇ،نەچچە ئايلار داۋام قىلغان ئىس-تۇتەكمۇ،ئالەمنى بىر ئالغان (توپان)بالاسىمۇ بىرلا ۋاقىتتا يۈز بەرگەن. شۇنۇڭ بىلەن (ئاتلانتىس) ، ئەۋۋىلى زېمىن (مو) ،64 مىليۇن ئىنسان توپى،ھەممە -ھەممىسى سۇ ئاستىغا غەرىق بولغان.،شۇنۇڭ بىلەن 4- قىتىملىق ھاياتلىق دەۋرى ئاخىرلىشىپ 5- قىتىملىق ھازىرقى ھاياتلىق دەۋرى باشلاندى.

ئالدىنقى بايانىمىزدا ئومۇمى ئەھۋالاتنى بىر قۇر سۈرەتلەپ بەردۇق،ئەندى ئەۋۋىلى زىمىن-(مو) قۇرۇغلۇغى ھەققىدە توختالمىساق بولمىغۇدەك،چۈنكى ھىكايىمىزنىڭ بىشى مۇشۇ يەردىن باشلىنىدۇ.

ئەۋۋىلى زىمىن دىيىلىشىدىكى سەۋەپ شۇكى-4- قىتئىلىق ئىنسان تۈركۈمىنىڭ پەيدا بولغان يىرىنى كۆزدە تۇتۇپ مۇشۇ ئىبارە قوللىنىلغان.ئۇ يەردىن ياسىلىپ ، پۈشۈرۈلۈپ دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىغاتوشۇپ ئاپىرىلغان (نائاكاللار)--يەنى لاي تاختىغا يىزىلىپ ئالاھىدە ئۇسۇلدا پىشۇرۇلغان تاش تاختىلار---دىكى مەزمۇنلارغا كۈرە (مو) دىكى ئىنسان ھاياتلىقىنى 400 مىڭ يىلغىچە ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدىكەن،ئەمما نىسبەتەن ئىنىغىراغى 200 مىڭيىلنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش مۇمكىن.

ئەۋۋىلى زىمىن (مو) ئىگىز تاغلىرى يوق،تۈپتۈز كەتكەن ، قىش بولماس ،يامغۇر-يىشنىلىك جەمئى 3 پارچە زىمىندىن تەركىپ تاپقان قۇرۇغلۇق. ئۇنى ،بىرسى كەڭ يەنە بىرسى تارراق-بەزى يەرلىرى تىنىپ قالاي دىگەن 2 ئۇزۇنچاق دىڭىز ئايرىپ تۇرىدۇ. زىمىن ئۈستىدە 7 لىك سانغا ئىشارە قىلىپ 7 چوڭ شەھەر قۇرۇلغان،بۇ 7 چوڭ شەھەرنى ۋە يەنە نۇرغۇن ئۇششاق-كىچىك شەھەر-يىزىلارنى تۇتاشتۇرۇپ ئۇمۇچۇك تورى ئىلھامىدىن ئۇرنەك ئىلىپ ياسالغان غايەت چوڭ تاشيول تورى ياسالغان .

ھەرقانداق قۇرۇلۇش ئاساسەن تاش قۇرۇلمىلىق،شۇنداقلا بىزدەۋاتقان ھىلىقى تاشيوللارمۇ ئەلبەتتە تاش قۇرۇلمىلىق.(بۇيەردە نىمىشقا تاشتىن ياسالغان دىمەيمىز؟ چۈنكى ئۇ كىشلەر شۇنچىلىك كامالەتكە يەتكەنكى ئۇلار تاشنى تاغدىن كولاپ ئەمەس بەلكىم بىز سىمونتنى ئارىلاشتۇرۇپ قاتۇرۇپ ئىشلەتكەندەك تاش قۇرۇلمىلىرىنى شۇنداق ياساشقان) ئۇلار (ۋىمان) دەپ

ئاتىلىدىغان ئۇچارلىرى بىلەن ھەممە يەرنى كىزىپ چىقالىغان، ئۇزلىرىنىڭئۇسلۇبىدا ياساشقان غايەت چوڭئۇچقۇر كېمىلىرى بىلەن جەنۇبى ئوكيان ۋە شىمالى ئوكيانلارنى كىزىپ چىقالىغان(بىلىش كىرەككى ئۇچاغدا - تىچ ئوكىئان -يوق ئىدى!)ھەتتا ھىندىستان قۇرۇغلۇقىغا بويسۇنماي قارشىلىق قىلغانلىغى ئۇچۇنئاتوم بومبىمۇ ئاتقان.

ئۇ يەردە ئون مىللەتكە تەۋە جەمئى 64 مىليۇن نوپۇس بارئىدى،بۇلارنىڭ ئىچىدەئاق تەنلىكلەر مۇتلەق ئۇستۇنلۇكنى ئىگەللەيتتى،مۇشۇ مىللەتلەرنىڭ ئەڭئاۋانگارتى شۇنداقلا كوپ سانلىقنى ئىگەللەيدىغنى(ئۇيغۇر) دىگەن خەلىق ئىدى .

بۇ (ئۇيغۇر) دىگەن خەلىق ئەۋۋىلى زىمىن (مو) دىكى چىغىدىلا ھاكىمىيەتتەئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە ئىدى،ئۇلار 100 مىڭ يىل ئىلگىرىلا كۇچۇشكەباشلىغان،چۈنكى دانىشمەن -ئالىملارنىڭ ھىساپلىشىچە (مو) قۇرۇغلۇغى بىر دەۋىردىن كىين ھالاكەتكە ئۇچىرايتتى.ئەينى چاغدا كۇچۇش ئۇچۇن ئەڭ قولايلىق 3 يول بار ئىدى بىرسى (مو) دىن شەرىققە قاراپ مىكسىكىدىن ئۇتۇپ (ئاتلانتىس) قۇرۇغلۇقىغا بىرىش ۋە ئۇ يەردىن تىخىمۇشەرىققە ئىلگىرىلەپ سەھرايى كەبىر گە بىرىش.(ئۇ زامىاندا سەھرايى كەبىر گۇل-گۇلۇستان زىمىن ئىدى)ئىككىنجىسى بىرما يولىنى بويلاپ ئىران ۋە بابىلونغا بىرىش،ئۇچۇنجىسى ياپۇن- سىرىق دىڭىز نى بويلاپ مانجۇرىيە ۋەئوتتۇرا ئاسىياغا بىرىش.

كۇچكەن ئۇيغۇرلار مۇشۇ ئاخىرىدا قەيت قىلىنغان 3- يولنى تاللىۋالغان،چۈنكى بۇ يول بىلەن ئىنتايىن كەڭ زىمىنغا ئۇلاشقىلى بولاتتى.

شۇنداققىلىپ كۇچمەنلەر 3 يۇنۇلۇشنى بويلاپ ئۇز نىشانلىرىغا يەتتى، ئەندىقالغان خەلقىنىڭ تەغدىرى قانداق بولدى؟

ئاپەت بىر قېتىمدىلا يۈز بەرمىدى ،بەلكىم بىر نەچچە قېتىمئۈزىنى كۆرسەتتى، دەستلەپتە ئىنتايىن كۈچلۈك دېڭىز تاشقىنى يۈز بېرىپ ئەۋۋىلى زېمىن (مو) قۇرۇغلۇغىنىڭ جەنۇبى تەرەپلىرى ئاسمانۇ-پەلەك يوپۇرۇلۇپ كەلگەن سۇ ئاستىدا قالدى،زېمىن چايقالدى،تەۋرىدى،كىيىن تىنچىدى،كىشىلەر شەھەرلىرىنى ئىگىز تۆپىلىكلەرگە سىلجىشىپ تىخىمۇ ئىگىز قورغانلار بىلەن قورشىدى..لىكىن ساۋاق ئېلىشمىدى، زېمىنىمىزبەرقارار،مۇستەھكەم،ئاپەت ئۆتۈپ كەتتى،دەپقاراشتى،ئالىم ئۆلىمالارنىڭ شەرىق ۋە غەرىپ تامان كۆچۈش ھەققىدىكى تەكلىپ-پىكىرلىرىگە ئېرەن قىلىشمىدى.ھۆكۈمەت باشباشتاقچىلىق ئالدىدا ئاجىز قالدى،شۇنىڭ بىلەن كەلگۈسىنى كۆزدە تۇتۇپ ھەرخىل ئىلىملەر ھەققىدە شۇنداقلا بىسسىپ كىلىۋاتقان ئاپەت ھەققىدە يازمىلار يېزىپ ئۇنى لاي تاختىلارغا كۆچۈرۈپ ئالاھىدە ئۇسۇلدا پۇشۇرۇپ نۇرغۇن تەرەپلەرگە يوللاپ ساخلاشنىئورۇنلاشتۇردى،ئاساسەن ھازىرقى مېكسىكا،مىسىر -بابىلون،ۋە ھازىرقى مۇڭغۇل دالاسىدىكى قارا بالغاسۇن شەھەرلىرىگە يۆتكىدى .

كىيىنكى قېتىملىق زەربە ئىنتايىن دەھشەتلىك بولدى،يەنى زېمىن ئاسماندىن پەستكە تاشلىغاندەك سۇ ئاستىغا توغرىراغى يەر ئاستى -ۋولقان چوغ ئىچىگە غەرىق بولدى !

شۇنىڭ بىلەن شانلىق مەدەنىيەت يارىتقان بۇ زېمىن،ئىنسانىنىڭ كىيىنكى ئاپىرىدىگاھى بولغان بۈيۈك(مو) قۇرۇغلۇغى يەر يۈزىدىن يوقالدى.!

ناھايىتىئاز ساندىكى كىشىلەر ئامان قالدى،ئۇلار ھازىر نەدە؟

مىلاتتىنبۇرۇن ئاراللىرىدا ھىلىمۇ ياۋايى ھالەتتەبولسىمۇ ساخلىنىپ قالدى،ئۇلارنىڭ بىشىغا كەلگەن پاجىئەنى ئېتىپ-يېزىپ بولمايدۇ.چۈنكى چوڭ قۇرۇغلۇق زېمىن ئاستىغاچۆكتى،يوقالدى،پارچە-پۇرات ئاراللارلا قالدى،يىقىنراقلىرى ئۈزۈپ بارالىدى،

قالغانلىرى پايانسىز ئوچۇق دېڭىزدا ئۆلۈمگە يۈزلەندى، ئاراللارغا ئۈزۈپ بارالىغانلىرىمۇ ئاچلىقنىڭ دەردىنى تارتىشتى، يىگۈدەك ھېچنىمە يوق، دەستلەپ سۇدا لەيلەپ يۈرگەن ئۆلۈكلەرنى يېيىشتى، كېيىن ئۇمۇ تۈگەپ قىرى چۆرىلىرىنى يېيىشتى، ئاخىرىدا بىر -بىرىنى يېيىشتى ، شۇنۇڭ بىلەن ئادەم گۆشى يېيىش ئۇلارنىڭ پېشانىسىغا يېزىلغان تەغدىر بولۇپ قالدى، تا ھازىرغىچىمۇ تەمنى تامشىپ قويۇدىغان مېلانىزىيىلىكلەر ئۇچراپ تۇرىدۇ.

بايام بىز ھازىرقى موڭغۇل دالاسىدىكى قارا بالغاسۇن شەھىرىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتۇق، ئۇچاغلاردا بۇ يەر ھازىرقىدەك چۆل ،تاش-شېغىللىق يەر ئەمەس ئىدى، ئۇ بىر جەننەتتىن نىشان بېرىدىغان سۇلۇق، قىش پەسلى ئىللىق يازى نەمخۇش ماكان ئىدى ئۇ يەرلەردە ئىسسىق ئىقلىمغا كۆنگەن مامونت(ھازىرقى پىللارنىڭ ئەجدادى) لار ياشايتتى.دەل-دەرەخ، سۇ ،كۆزىيەتكۈسىز يېشىل دالا بۇ يەرنىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئىدى.

يېڭى ماكانغا كۆچۈپ كېلىشكەن ئۇيغۇرلار 18مىڭ يىلغىچە ئانا زېمىن (مو) بىلەن بىردەكلىكنى ساخلاشتى،چۈنكى بۇلارنىڭ ئۇ يەردىكى مەنپەئەتى،ھەزارىتى، تىلى چوڭقۇر ھەمجەھەتلىككە ئىگە ئىدى،قاچانكى ئۇ ئانا زېمىن (مو) ئاپەتكە يۈزلىنىشكە باشلىدى شۇندىن بۇيان ئۇ يەردە تىنچسىزلىق ئادەتكە ئايلانغان ئىدى، سەۋەپ: بىرىنچىدىن ئاپەت دەۋرەپ كەلگەنلىگى،ئىككىنچىدىن ئاساسلىق مىللەت بولغان ئۇيغۇرلار يېڭى زېمىنغا كۆچۈپ كەتكەن،ئۈچۈنچىدىن ئۇ يەردە قالغان مىللەتلەر ئۆز-ئارا پېتىشماسلىق پاتقىقىغا پېتىپ قېلىشقان. پەقەت مۇشۇ چاغدىلا ئىلگىرى يۈكسەك ئاۋتونومىيەگە ئىگە بولغان ئۇيغۇرلار ئەندىلىكتە مۇستەقىل (كۆن ئىمپىرىيىسى) نى قۇرۇشتى، ئىمپىرىيىنىڭ زېمىنى شەرقتە ياپونىيىگىچە،غەربى شىمالدا تاكى سكاندىناۋىيىگىچە، غەربى جەنۇپتا ئافىنانى

ئۈز ئىچىگە ئېلىپ ،ئاناتولىيە ۋە بابىلوننى شىمالدىن ئەگىپ ئۆتۈپ ئىراننى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ پۈتكۈل ھىندىستان ،بىرما ۋە فىلىپپىنلار بۇ دائىرە ئىچىگە كىرەتتى. مۇشۇنچىۋىلا كەڭ زىمىن (كۇن ئىمپىرىيىسى) گە تەئەللۇق ئىدى..

مەركىزى شەھىرى ھازىرقى قارا بالغاسۇن شەھىرى خارابىسىنىڭ شەرقىگە 9 كىلومېتىر كېلىدىغان يەردە،شەھەر دائىرىسى 25 كۋادىرات كىلومېتىرلىق ئورۇننى ئىگەللىگەن.ھېچقانداق سېپىل-قورۇق يوق،ئاھالىسى پۈتۈنلەي ئۇيغۇرلار،.شەھەر -ئىمارەتلىرى يەنىلا تاش قۇرۇلمىلىق،ئىگىلىگى يۇقۇرى دەرىجىدە تەرەققى قىلغان. ئۇلار ناھايىتى ئۇزاق دەۋرگىچە شانۇ- شەۋكەتلىك ئىمپىرىيىسنى رىۋاجلاندۇرغان ۋە مۇستەھكەملىگەن.غەرپتە ئاتلانتىس ئېلى بىلەن بابىل ۋە كىچىك ئاسىيە ئىگىدارلىغى ئۈچۈن پات-پات سۈركۈلىشىپ قالاتتى.ھىندىستاندىكى دىراۋىدلارنىڭ ئەجدادلىرىمۇ كۆچى يەتمىسىمۇ توپىلاڭ قىلىپ قوياتتى.

مانا مۇشۇنداق ئاسايىشلىق ئىچىدە 70 مىڭ يىل ئۆتتى.زامان چۆگىلەپ دەۋرىمىزدىن ئىلگىرىكى 11500 يىل ئاۋالقى مۇھلەتكە يېقىنلاشتى.

مۇشۇ قاغىش تەككۈر 11500- يىل يەر شارىنىڭ ئاپەت قاينىمىغا شۇڭغىغان دەۋرى ھېساپلىنىدۇ.بۇچاغدا ئاتلانتىس ئېلىمۇ،بۈيۈك ئانا زىمىن (مو)قۇرۇقلۇغىمۇ سۇنىڭ تەكتىدىن ئورۇن ئېلىشتى،25 مىليۇن كۋادىرات كىلومېتىرلىق زىمىن سۇ ئاستىغا چۆكسە نىمە بولماقچىدى؟

نەتىجىدە زور سۇ ئاپىتى-توپان بالاسى يۈز بەردى.زىمىننى سۇ باستى!

يەر شارىنىڭ سۇغا غەرىق بولمىغان يەرلىرى ئىنتايىن ئاز قالدى،پەقەت ئۇيغۇر ئېلىنىڭ زور كۆپچىلىك زىمىنى،ئافرىقىنىڭ بىر قىسىم زىمىنى،شىمالى ئامىرىكا، جەنۇبى ئامىرىكىنىڭ بىر قىسمى،ئاخىرىدا ئاۋىستىرالىيە زىمىنلىرى بۇ توپان

بالاسىدىن ئامان قالدى!

قالغان زىمىننىڭ ھەممىسى سۇ ئاستىدا بىر دەۋىر گىچە چۈكۈپ ياتتى.

ئالدىنقى بايانلىرىمىزدا كۆچمەنلەرنىڭ 3 يۈنۈلۈشبويىچە كۆچۈشكە باشلىغانلىغىنى بايان قىلىشۇدۇق،ئەلبەتتە ئۇ كۆچمەنلەر ئۆزلىرىنىڭ مىللى تەركىۋى بويىچەكۆچۈشكەن،2-يول بىلەن كۆچكەنلەر بىرما يولىنى بويلاپ ئىدران ئارقىلىق بابىلون ۋە كىچىك ئاسىيە ئەتراپلىرىدىغا كۆچكەن.

توپان بالاسى يۈز بەرگەندە ئەنە شۇلارنىڭ ئەڭ دانىشمىنى بولغان نوھ ئەلەيھىسسالام ئۆز ماكانلىرىنىڭ بەكمۇ سۇغا يىقىن ۋە ئوڭايلا ئاپەتكە ئۇچرايدىغانلىغىنى چۈشۈنۈپ يىتىپ دەرھال ئىنتايىن چوڭ كىمە ياساشقا تۇتۇش قىلىدۇ شۇنداقلا ھەممە جان-جانىۋارلاددىن بىرجۈپتىن ئىلىپ كىمىنى سۇ يۈزىگە چۈشۈرىدۇ،دىگەندەكلا توپان بىسىپ كىلىپ 2-يول بىلەن كۆچۈپ كەلگۈچىلەرنىڭ ھەممە زىمىنلىرى سۇ ئىچىدە قالىدۇ،پەقەت ئەشۇ كىملا ئامانقالىدۇ.تەخمىنەن 6 ئايدىن كىين سۇ ئىزىغا قايتىدۇ،لىكىن كىچىككىنە ئىگەي جىراسى -ئىگەي دىڭىزىغا قاراكۆل- قارا دىڭىزغائايلىنىپ قالىدۇ. كىمە بولسا ھازىرقى تۈركىيە- ئەرمەنىستان چىگراسىدىكى ئارارت(جۇدى) تىغىئۈستىگە كىلىپ توختايدۇ،سۇ قايتىسمۇ ئەمما سۇ يۈزى يەنىلا مۇشۇ تاغ ئۈستى بىلەن تەڭ ئىدى.

بۇزاماندا 3-يۈنۈلۈش بىلەن ماڭغان ئۇيغۇرلارنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىك زىمىنى سۇئاپىتىدىن ئامان قالدى،چۈنكى ئۇ زىمىن چوڭ ئىچكى قۇرۇغلۇق يىرى ئىدى.

1- يۈنۈلۈش بويىچە ماڭغانلار بولسا مىكسىكانى بىسىپ ئۇتۇپ ئاتلانتىسقا ۋە ئۇندىن ئۇتۇپ سەھرايى كەبىر ھەم ھازىرقىئەرەپ زىمىنلىرىغا كىلىپ ئورۇنلاشتى دىدۇق،ئەنە شۇ ئاتلانتىس سۇغا غەرىق بولغانداتاشقىنلىغان سۇ كىچىككىنە

جەبىلتارىق بوغۇزىدىن قىيان بىلەن بىسىپ ئۆتۈپ ئەسلىدىنلا تېيىز ئوتتۇرا يەر سايازلىقىنى ناھايىتى چوڭ بولغان ئوتتۇرا يەر دېڭىزىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ،بۇ جەريانلاردا مەيلى 2-يۈنۈلۈشتىكىلەر بولسۇن ياكى1- يۈنۈلۈشتىكىلەر بولسۇن پەقەت ھېلىقى نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىدىكىلەردىن باشقىلىرى ئاساسەن پۈتۈنلەي ھالاك بولۇشتى!

ئەندى گەپ يەر يۈزىدە ئامان قىلىشقىنى 3- يۈنۈلۈشنى بويلاپ ماڭغان ئۇيغۇرلار ۋە بايىقى بىرلا كېمىدە سەپەرگە چىقىشقانلار ھەققىدە بولىدۇ.

«ئاتلانتىس » قۇرۇغلۇغى چۈككەندە خۇددى پۈتىمىزنى يەرگە قويغاندا ئالدى بىلەن تاپان ،ئاندىن كېيىن پۇت ئۇچى يەرگە تېگىدىغاندەك، بۇ قۇرۇغلۇقمۇ ئالدى بىلەن غەربى تەرىپى يەنى ئامېرىكىنىڭ شەرقى تەرىپىگە ئۇدۇل كېلىدىغان قىسمى سۇغا چۆكۈپ ئاندىن ياۋرۇپاغا يۈزلەنگەن شەرقى تەرىپى سۇغا چۆكىدۇ،بۇنداق بولغاندا غايەت زور سۇ دولقۇنى غەربتىن شەرققە ئۆرۈلۈپ پۈتكۈل ياۋرۇ-كىچىك ئاسىيا-شىمالى ئافرىقا بىر مەزگىل سۇتېگىدىن ئورۇن ئالىدۇ.

شۇنداقلا ئەۋۋەلى زىمىن (مۇ) قۇرۇغلۇغىمۇ جەنۇبى تەرەپتىن سۇغا چۆكۈپ ئاندىن شىمالى تەرەپلىرى سۇغا غەرىق بولىدۇ،شۇسەۋەپتىن غايەت سۇ دولقۇنى شىمالغا ئۆرۈلۈپ تاكى ھىنگان تاغلىرى ئوردۇس يايلاقلىرىغىچە بولغان پۈتكۈل شەرقى -جەنۇبى ئاسىيە بىر مەزگىل سۇ تېگىدىن ئورۇن ئالىدۇ،سۇنىڭ دولقۇن شىددىتى بىرىنگ بوغۇزىدىنمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

ئالدىنقى بايانىمىزدا نوھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇيغۇرلار ئامان قالدى دېدۇق،ئەمما ئاللانىڭ بىر دەۋرنى يوقۇتۇۋىتىش ئىرادىسى بولىدىكەن ئۇنداقتا ھېچكىممۇ بۇ قىسمەتتىن ئامان قالالمايدۇ.

ۋولقاندىن چىققان غايەت زور ئىس-تۈتەكلەر 6 ئايغىچە ئاسماندا لەيلەپ يۈردى،جاھان قاپ-قاراڭغۇ بولدى،زېمىندىكى ئوت-چۆپلەر كۈن نۇرىدىن ئوزۇق ئالالمىغاچ ھەممىسى ئۆلدى،ئاقىۋەت سۇ قايتىپ ،ئالەم مۇنەۋۋەر بولدى،لېكىن ھېلىقى لەيلەپ يۈرگەن ئىنتايىن قېلىن چاڭ-توزاڭ بۇلۇت قەۋىتى شىمالغا سۈرۈلۈپ سۇغا چۆكمەي قالغان پۈتكۈل ئۇيغۇر زېمىنىنى 15 مېتىر قېلىن تاش-شېغىل بىلەن كۆمۈپ تاشلىدى!شۇنداق قىلىپ يەر شارىدا تەرەققى قىلغان ،يۈكسەك مەدەنىيەتكە نائىل بولغان بىر ئەۋلات ئىنسانلارئاساسى جەھەتتىن يوقالدى.!

ئۇيغۇرنىڭ قۇرۇپ چىققان بۈيۈك (كۆن ئىمپىرىيىسى) شۇنداق قىلىپ يوقالدى.

ئۇنىڭ ئورنىدا ھازىرقى پايانسىز كەتكەن چۆل-ئىدىرلىق موڭغۇل دالاسى پەيدا بولدى.

دولقۇن ئۇرۇلغان چاغدىكى ھاۋا ئېقىمى زەربىسىمۇ بوش بولمىدى،شەرقتە شىمالىئامېرىكا، شىمالى ئوكيان تاكى ئورال تاغلىرىغىچە بولغان پۈتكۈل شەرقى ئاسىيا بۇ ۋەيران قىلغۇچ بوران-چاپقۇنلۇق ھاۋا ئېقىمى ئىلكىدە ھالاكەتلىك زەربىگە ئۇچرىدى.ئەڭ ئېچىنىشلىق بولغىنى شانۇ-شەۋكەتلىك(كۈنئىمپىردىسى)نىڭ پايتەختى 15 مېترلىق تاش- شېغىل،قۇم-توپا ئاستىغا كۆمۈلگىنى..شۇنداقلا ئۇيەرگە ئېلىپ بېرىلىپ ساخلىنىۋاتقان قەدىمى (مۇ) قۇرۇغلۇغى ھەققىدىكى يازما(نائاكال) لارنىڭ يوقۇلۇپ كېتىش تەغدىرى.

شۇنداق بولسىمۇ ئاللا ئۆز قولى بىلەن ئاپىرىدە قىلغان ھەممەئىنسانىنى پۈتۈنلەي يوقۇتىۋىتىشكە ئىرادە قىلمىغان،شۇڭائەس-ھۇشىدىن ئايرىلغان بولسىمۇ بىرقىسىم ئىنسانلارنى مىلانىزىيىدە،پايانسىز تايگا ئورمانلىقىنىڭ بۇلۇڭ پۇشقاقلىرىدا، كوئىنلۈننىڭ قىر -ئىدىرلىرىدا ئىنتايىن ئاز ساندااساخلاپ قالغان.

بۇنىڭغا بىز ھىلىقى كىمدە ئامان قالغان نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە-تاۋابىئاتلىرىنىمۇ قوشىمىز.

بىز يەر شارى 4 قېتىم گۇم بولۇپ بىز 5- قېتىملىق كۆپەيگەن ئىنسانلار دىدۇق ۋە ئۇيغۇرلارنى 4-قېتىملىق يارالمىش دەۋرىدىلا تەكامۇللىشىپ بولغان قىلىپ تەسۋىرلىدۇق،ئەمىسە بۇ ئۇيغۇرلار قەيەردىن پەيدا بولدى؟

يەر شارىدىكى ئىنسانلارنىڭ 3-قېتىملىق تەرەققىيات دەۋرىدە ئىنسانلار شۇنچىلىك زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشتىكى سان جەھەتتە زېمىنغا پاتمىغىلى، ئىلىم-پەن جەھەتتە ھاكاۋۇرلىشىپ باشقا ۋىم-مىللەتلەرنى كۆزگە ئىلمىغۇدەك ھالەتكە يېتىشتى،.ئىلىمدە پەقەت (دۇشمەن) نى يېڭىۋىلىشنىلا كۆزلەش تەرەققىيات نىشانى قىلىنغاشقا قورال-ياراغ،ئادەم قىرىش تېخنىكىسى مىسلىسىز تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى،ھەرقايسى ئۇلۇسلارئۆزئىدىيەلىرىنى ئالغا سۈرۈشكە ئىنتىزار بولغاچ بىر-بىرىنىڭ كۆز قاراش،ھەزارەت،ئۆزگىچەتۇرمۇش ئۇسلۇپلىرىغا ھۆرمەت قىلىش كۆنتەرتىپتىن يوقالدى.

شۇنداق قىلىپ ھەر قايسى تەرەپلەر ئۆز كۈچ-قۇدرىتىنى مىسلىسىزدەپ قارىغاشقا بىر-بىرىگە ھۇجۇم قىلىش ئادەتتىكى ئىشقا ئايلىنىپ قالدى،ئاقىۋەت شۇنچىلىك زور بىرئۇرۇش قايىنمىغا كىرىپ قىلىشتىكى ھېچقايسى تەرەپ بۇ مەيداندىن چېكىنىشكە ئۇلگۇرەلمىدى،يەر يۈزى ئىنسانلار ئۆزلىرى ياسىغان غايەت زور قىرغۇچى قۇراللار تەرىپىدىن تۇپ-تۇزلەڭ قىلىۋېتىلدى،زېمىنغا پاتمىغان ئىنساندىن ئاقىۋەت ساناقىقا ئىلىنغۇدەك ھېچنىمە قالمىدى،ھەتتا بۇ قىرغىنچىلىقتا شۇدەۋىرنىڭ ئەركە ھايۋىنى ھىساپلانغان دىنوزاۋىرلارنىڭ ئۇرۇغىمۇ قالمىدى!

پەقەت ۋە پەقەتلا بىر تۇركۇم بەكمۇ ئازغىنە خەلق ئۆڭكۈرلەردە،چوڭقۇر لەخمىلەردە ئامان قىلىشتى، مانا بۇلار بىز بايان قىلغان 4-دەۋردە كۆپەيگەن

ئىنسانلار ئىچىدىكى ئەڭ كۆپ ساننى ئىگىلەيدىغان ئۇيغۇرلارنىڭ ئەجدادى! ئەلبەتتە باشقا قەۋملەردىن ساقلىنىپ قالغانلىرىمۇ بار،لېكىن ئۇلارنىڭ سانى تېخىمۇ ئاز بولۇپ .ئۇيغۇرلارچىلىك تەلەيلىك بولالمىغان.،

شۇنداق قىلىپ 3- دەۋر ئاخىرلىشىپ 4- دەۋر ھەقىقى ئۇيغۇر دەۋرى باشلانغان

بۇنى ئالغىنقى بايانلىرىمىزدا تەسۋىرلەپ ئۆتتۇق.

4-دەۋرنىڭ بېشىدا بايىقى ئامان قىلىشقان ئۇيغۇرلارخىلى ئۆزۈنىغىچە ئەس-ھۇشىنى تېپىشالمىغان،ئەقلى ئىختىدار تەرەپتىن نۇرغۇن چېكىنگەن، لېكىن ئاڭدا چوڭ بىر ماتەم ھېسسىياتى ئەگىپ يوقالمىغان،دۇنيانىڭ ۋاپاسىزلىغى، ئىنساننىڭ ۋەھشىلىگى كاللىسىدىن ئەگىپ كېتەلمىگەن،ئاخىرىدا بۇ ئىسسەدەشكە ئايلىنىپ بارا-بارا ئىنتايىن تەسىرلىك مۇڭ -كۈيگە ئايلانغان،قىرىلىپ كەتكەن ئۇرۇق -ئەجدادىغا مەرسىيە ئوقۇشقا يۈزلەنگەن.شۇنداق قىلىپ ئاڭدىن، ئىغىزدىن بىر غېرىبانە كۈي ياڭرىغان!مانا بۇ بۈگۈنكى مۇقام مۇقەددىمىسى شۇ! بۈگۈنكى كۈندىكى دۇنيادىكى ھەممە مىللەت مۇقاملىرىنىڭ باشتەرىپى-مۇقەددىمىلىرىنىڭ ئوخشاشلىق سەۋەبى مۇشۇدەستلەپ پەيدا بولغان مۇقامنىڭ تەسىرى نەتىجىسىدۇر،

كېيىنچە شۇ 4- دەۋردە بۈيۈكئانا زېمىن (مۇ) قۇرۇغلۇغىدا .ئۇيغۇرلار ئەقلى ھۇشىنى ئىگىۋېلىشقاندىن كېيىن ھاكىمىيەت قۇرۇپ ئوردىلار سالغان،ئۇ ئوردىلاردا مەرىكە- مۇراسىملار ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرغان،ئەلبەتتەئەڭ ئالدىدا مۇقەددىمە ئەيتىش ئارقىلىق ئەجدادلارنى يادلاشقان،كېيىنچە ئوردا ۋە شادىمانلىق تەقەززاسى،شۈكۈر قىلىش ھىسسىياتى تۈرتكۈسىدە مۇقامنىڭ كېيىنكى قىسىملىرىمۇئىجات قىلىنغان.

شۇنىسى ئەجەپلىنەرلىككى ھازىر ئاڭلاۋاتقان مۇقاملىرىمىزدا دىققەت قىلسىڭىز

ھىچقانداق يىرىدە ئىگىز تاغنى ئىپادىلەيدىغان ئاھاڭلار مەۋجۇت ئەمەس،ئەمما ھازىرقى 5- دەۋىردە ئىجات قىلىنغان مۇزىكىلاردا بۇنداق ئىگىزتاغنى ئىپادىلىگۈچى ئاھاڭلار ھەممە مىللەتلەردە بار،بۇ نىمىنى بىلدۈرىدۇ؟

زادىلا تاغ يوق ،تۈزلەڭ زىمىنى بار ئىقلىم كىشىلىرىلا ئەشۇنداق تەكشى يۇنۇلۇشلۇك ئاھاڭلارنىئۆز كۈيلىرىگە مەنبە قىلالايدۇ.يەنە بىرسى مەرغۇل،سىز مەرغۇلنىئاڭلاۋاتقىنىڭىزدا تاش ئوردىلاردىكى ئەكس سادانى فەھىم قىلالايسىز.

جاھاننى كەلكۈن باستى،ئىشىپ قالغىنىنى تاش -شىخىل كۆمدى،ئۇنىڭدىنمۇ ئاشقىنىنى ۋەيران قىلغۇچى بوران-چاپقۇن سۈپۈرۈپ ئەكەتتى!

زىمىندا نىمە قالدى؟ ھىچنىمە!

جان ساخلاپ قالغان تۆت توكتۇك ئىنسان يەر شارىنىڭ ئۆرۈغى بولۇپ قالدى، كوئىنلۈن ئۆڭكۈر -كامالىرىدا ساخلىنىپ قالغان ئەشۇ بىر ئۇچۇم ئۇيغۇر، بۇنچىۋىلا كەلگۈلۈككە،پۈتكۈل بىرئىمپىرىيەنىڭ ياق ،دۇنيادىكى ھەممە ئىنساننىڭ ئۆلۈپ تۈگىگىنىگە چىدالمىدى،تاقەت قىلالمىدى،كۆزىدىن چىققۇدەك ياش قالمىدى، ئەمما يۈرەك-باغرىنى بىر ئاچچىق زەھەر قامىۋالدى،ھەممىگە چىدىدى پەقەت مۇشۇنىڭغا چىدىمىدى،ئەخىرى خەنجەر بىلەن يۈرىگىنى تىلغىدى!يۈزلىرىنى مورلىدى! چاچلىرىنى ژۇلدى!

ئاھ ئۇيغۇرۇم!ئاھ قىرىنداشلىرىم!

ئۇلار ناھايىتىمۇكۆپ تىرىشچانلىق بىلەن ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى ساخلاپ قىلىشتى، يىراق ئورال- ئىتىل بويلىرىدىكى ئامان قالغان ئىككى تۈتتال ئۇيغۇرلارمۇ تىخىمۇغەرىپكە سۈرۈلدى شۇنداق قىلىپ بۇ تىرىقىدە 3500 يىل ئۆتتى،بىرى ئىككى بولدى،ئىككى ئەمەس بەلكىم تۆتى ئاران ئۈچ بولدى مۇشۇنداقئاستا ئاۋۇپ كۆپۈيۈش نەتىجىسىدە كۈئىنلۇقلارنىڭ بىر قىسمى ئەسلى يۇرتىمىزنىڭ

يۇرىگى دەپ ئۇتتۇكەن-بايقال بويلىرىغا كۆچتى،بىر قىسمى بولساجەنۇبى ئاسىياغا كۆچۈشتى. ئاز بىر قىسمى تارىمدا قەپ قىلىشتى.

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈچ ئوغلى بولىدىغان ،ھام،سام ،ياپەس دەپ.ئەشۇ ھام، سام دىگەن ئوغۇللىرى ئوتتۇرا شەرىق ۋە ياۋرۇپا تەرەپلىرىدەماكان تۇتۇشتى، ياپەس بولسا ئۇيغۇر زىمىنىگە كۆچۈپ كىلىپ ئارىلىشىپ كەتتى.

مىلانىزىيەدە بولسا تىخىمۇ ئەقىلدىن چەتنىگەن بىر قىسىملارقالغان ، ئۇلار ئۇ يەردە ئەسلى قىرىنداشلىرى بولغان ئۇيغۇرلارىبىلەن خەۋەر -ئالاقىسىز ئۆز ئالدىغا ياشاپ قىلىشتى.

ئۇتتۇكەن باغرىغا يىتىپ كىلىشكەن ئۇيغۇرلار يەنىمۇ كۆپ بەلا-قازانىڭ كىلىشىدىن ئەنسىرەپ ئىمپىرىيەنىڭ پايتەختىدىن ھىلىقى تارىخى پۇتۇكلەرنى 15 مىتىر تاششخىل ئاستىدىن كولاپ ئىلىشىپ يىراق ھىمالايا تاغ باغرىدىكى بىر ئىبادەتخانىغا يۆتكەپ كىلىشتى ۋە مەھكەم ئورۇنغا ساخلاشتى. ،مانا بۇ كىيىنكى كۈنلەردە JAMIS ئەپەندىمنىڭ ئىزدىنىپ تاپقان (لخاسا پۇتۇكلىرى) دىگىنى شۇ. چارروسسىيە 1870 نەچچىنجى يىللىرى تەكشۇرۇش ئەترەتلىرىنى ئەۋەتىپ بۇ يەرنى كولاشتى ۋە ئۇيغۇر خاقانىنىڭ نىلوپەر ئۇستىدە بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغان ھەيكىلىنى تىپىپ چىقىشتى،ئەلبەتتە خاقان ئائىلىرىنىڭ خانشىنىگىمۇ ھەيكىلى بىللەتىپىلغان.،داۋاملىق كولاپ-قىدىرىشقا ئۇلانباتۇر ھۆكۈمىتى قوشۇلمىغاشقا بۇ ئىش شۇ يەردە توختاپقالغان. بۇ دەۋاتقان بايانلىرىمىز ئەلبەتتە كىيىنكى زامانلارغا تەئەللۇق گەپ،بۇ يەردە توغرا كىلىپ قالغىنى ئۈچۈن قىستۇرۇپ ئۇتتۇق.

ئەسلى گىپىمىزگە كەلسەك ئۇيغۇر زىمىنىنىڭ شەرقى -جەنۇبى تەرەپلىرى ئىغىر دەرىجىدە سۇ كەلكۈنى ئاستىدا قالغان،ھىچقانداق ئۇسۇملۇك كۆكۈرىيەلمىگەن،

پەقەت سۇ ئوتلىرىلا ئۈيەر-بۇيەرلەردەكۆكلەپ قالغان،ئۇ يەردىمۇ ئاز-مۇنچە ئۇيغۇرلار ئامان قىلىشقان،ئۇلار قۇرۇت -قوڭغۇز،سۇ ئوتلىرى ۋە سۇدا هايات كەچۈرىدىغان ئومۇرتقۇسىز هايۋانلارنى يەپ جان ساخلاشقان،ئۇلار ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىكى كىينكى ئىنسانلارنىڭ ئەجدادى بولۇپقىلىشقان.،سۇ قايتقاندىن كىيىن بۇ يەردىكى ئۇيغۇرلارمۇكۆپەيگەن ۋە ئەۋلىي زىمىن(مۇ) قۇرۇقلۇقدا قوللانغان يېزىقنى ئىشلىتىۋىرىشكەن ۋە شۇ يېزىق تاۋۇش-ئاهاڭى بويىچە سۆز ياساپ بوغۇملۇق سۆزلەم هالىتىگە ئۆتكەن،زىمىننىڭ باشقا يەرلىرىدىكىلەر بولسا تاۋۇشلۇق سۆز هالىتىنى قوللۇنۇشقان،شۇنۇڭ بىلەن ئىرۇگلىف ۋە هەرىپتىن ئىبارەت ئىككى خىل يېزىق مەيدانغاكەلگەن.

سۇ ۋە تاش-شىخىل ئاپىتىدىن كىين كەڭ ئۇيغۇر زىمىندىكى خەلىق ئوزۇقلۇق ئۈچۈن ئوۋ ئوۋلاشقان شۇنداقلا ياۋايى هايۋانلارنى تۇتۇپ كۆندۇرگەن ۋە بېقىپ ئاۋۇتقان ،چارۋىچىلىق شۇنداق روياپقا چىققان.

ياپەس ئەۋلادى بولسا ئازغىنە ساقلىنىپ قالغان بۇغداي ئۇرۇقلىرىنى تىرىپ كۆپەيتىپ جاهانغا تاراتقان،شۇنۇڭ بىلەن دىخانچىلىق پەيدابولغان.

شۇنداق قىلىپ ئىنسان يەر شارىنىڭ 5- قىتئىلىق ئاۋۇپ-كۆپۈيۈش دەۋرىگە قەدەم قويىدى،بۇ دەۋىردە زىمىندا ئۈچىلا قەۋىم -مىلانىزىيەدىكى ئاراللاردىجان ساخلاپ قېلىشقان بىچارە ئاراۋالىلار، 2-يول بىلەن كۆچۈپ كەلگۈچىلەرنىڭئەۋلادىدىن بولمىش نوھ ئەۋلاتلىرى،ۋە3- يول بىلەن كۆچۈپ كىلىشكەنئۇيغۇرلارنىڭ كىينكى ئامان قىلىشقانلىرى - يەر- زىمىندا ياشاپ ئاۋۇشتى.

يىللار،ئەسىرلەر توختىماي ئۆتتى،مىلانىزىيەلىكلەرنى هىساپقا ئالمىغاندا باشقا كەڭ ۋە ئوزۇق تېپىلىدىغان زىمىندىكى ئاھالىلەر مىسلىسىز كۆپەيدى، ئەقلى -

خاتىرىسىنى يوقۇتۇپ قويۇشقانلارنىڭ ئاستا-ئاستا خاتىرىسى ئەسلىگە كىلىشتى، ئۇيغۇر خاقانلىقىدىكى زىمىنىنىڭ مىراسخورلىرىمۇ شۇنچىلىك كۆپەيدىكى ئاقىۋەت ئۇيغۇرئاتالمىسى ھازىرقى خەلىق ئىبارىسىنىڭ ئورنىنى ئالدى،شۇنداقلا ھەرقايسى تەرەپلەردىكى ئۇيغۇرلار ئۇزلىرىنى باشقا يەردىكى ئۇيغۇرلاردىن پەرىقلەندۇرۇش ئۈچۈن خىلمۇ-خىل نامىلارنى قوللۇنۇشتى.ئەڭ ئالدى بىلەن ئىران زىمىنىدىكى ئۇيغۇرلار ئۇزلىرىنى (پارس) نامى بىلەن ،ياۋرۇپىدىكىلىرى بولسا(غۇت)—(گۇت) نامى بىلەن ،تاكى سكاندىنوۋىيەدىكىلەرگىچە(فىن-ئوغۇر) ناملىرىنى قويۇشۇپ بىر-بىرىنى پەرىقلەندۇرۇشتى، يەنە(ماسساغىت)،(سومىر)،(ساق)، (سارمات) دەپمۇ ئاتىۋىلىشتى..بەزىدە ھام،سام،ياپەس ئەۋلاتلىرى بىلەن قوشۇلۇپ زامان ئۇتىشى بىلەن يەنە بىر نەچچە خىل قەۋىملەرنى شەكىللەندۇرۇشتى.ئەسلى زىمىنىنىڭ مەركىزىدىكە قارا-قۇرۇمدىن كۆپۈيۈپ كۆچۈپ بىرىشقان بىرىبۆلۆكلىرى(كۆن) خاقانلىقى نامىنى ئۇزلىرىگە قەۋىم نامى قىلىۋىلىشتى،پەقەت (ھون) دەپ تەلەپپۇز قىلىشتى،خالاس. بىرقىسىم ئۇيغۇرلار تارىم-يازىش ئويمانلىقىدا (قوش)،(لوپ)،(ساق)، ئەتراپتىراقلىرى (قىپچاق)،(پەچەنەك)،(ئۇنىغۇر) ئاتالمىلىرىنى ئۇزلىرىگە نام- بەلگە قىلىشتى كىينچەرەك بولسائوغۇزخان زامانىغائۇلۇشۇپ تېخىمۇ كۆپ پەرىقلەر پەيدا بولۇپ يەنە بىر تۇركۇم ئاتالمىلارمەيدانغا چىقىشتى. مىسالەن، ئوغۇز، تۇرىك، سىيانپى، ياقۇت، ناناي، چوقۇت، جورجىت، ئورۇس، ئەزەربي،تۇرىكمەن،تاتار،ئۇنىڭدىنمۇ كىيىن موڭغۇل،مانجۇ،تۇبۇت، باشقىرت،كۇك ئوغۇز،قاراچاي،چەچەن،ئۇزبەك(بۇ ھازىرقى ئۇزبەك .ئەمەس بەلكىم ماۋەرائۇننەھىردىكى سۇلتان سوتۇق ئەۋلاتلىرىنى ئۇزلىرىگە قارام قىلىۋالغان ئۇزبەك-قىپچاقلىرى). ئۇنىڭدىنمۇ كىين تېخىمۇ كۆپ (مىللەت) ئاتالمىسىنى قويۇۋىلىشقانلار يامراپ كىتىشتى،بىراق شۇ نەرسە قىززىقارلىقكى (ئۇيغۇر)ئىبارىسى

نۇرغۇن دەۋرلەردە (خەلق) ئىبارىسىنىڭ مەناسىنى بىردىپ كەلگەچ(ئۇيغۇر) دىگەن بۇ مىللەت ئۇقۇمىنى دەستلەپ پەقەت ئوغۇزخان ئۇز ئەتراپلىرىدىغا ئۇيۇشقانلارغا قوللاندى، بۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇرلار تىخمۇ ساپ ئىرقى ئالاھىدىلىگىنى ساخلاپ قىلىشتى.شۇنداقتىمۇ ئوغۇزخاندىن كيىن يەنىمۇ كۆپ ئۇرۇقلارنىڭ كۆپۈيۇشگە ئەگىشىپ يەنە بىر مەزگىل (ئۇيغۇر) نامى (خەلق) نامىنىڭ ئورنىنى بىسىپ كەلدى، پەقەت ئورخۇن ئۇيغۇر خاقانلىغى دەۋرىدىلا يەنە (ئۇيغۇر) نامى قوللۇنۇلدى.

قەشقەرىيە ئىسلامغا كىرگەندىن كيىن (ئۇيغۇر) نامى ئىدىقۇتتىلا ساخلىنىپ قالدى، ئاخىرىدا تۇرپانمۇ ئىسلامنى قوبۇل قىلىش بىلەن يەنە300 يىل ئۇنتۇلدى،ئەڭ ئاخىرىدا ھازىرقى قازاقىستاندا ياشاپ ئۆتكەن --- ئابدۇسەمەت--- دىگەن ئوقۇمۇشلۇق ئۇز تەخەللۇسىنى ---ئۇيغۇر--- ئىبارىسى بىلەن بىزىگەندىن باشلاپ (ئۇيغۇر) مىللەت ئىسمىنى ئەسلى ساپ قان سىستىمىغا ئىگە بولغان مەركىزى ئاسىيالىقلار (.ئۇيغۇر) دەپ ئىسىم قىلىپ قوللۇنۇشتى ئەلبەتتە بۇ كيىنكى ئىشلار،مەسلىنى يورۇتۇپ بىرىش ئۇچۇن بۇ يەردە ئالدىن مەلۇمات بىرىۋەتتۇق

ھازىرقى دەۋرىمىزدىن 50 مىڭ يىللىئىلگىرى بىر بۇلۇك ، مەركىزى ھاكىمىيەت - قارا بالغاسۇنغا بويسۇنمىغان ئۇيغۇرلار كامچاتكا ۋە چوكۇتكا يېرىم ئاراللىرىدىن قوزغۇلۇپ شەرقى - شىمالغا ئالياسكىغا قاراپ كۆچۈشكە باشلاپ تەدرىجى ھالدا ئامىرىكا قىتئەسىگە ئۇتۇشكە باشلايدۇ،ئۇ زاماندا ئاتلانتىس ۋە ئانا زىمىن —مۇ — قۇرۇغلۇقلىرى تىخى سۇ ئاستىغا چۆكمىگەچ دىڭىز-ئوكيانلارنىڭ سۇ يۈزى پەست ئىدى شۇنداقلا ھازىرقى بىرىنگ بوغىزى كەڭ كەتكەن پەست تەكشىلىكتىكى يايلاق ئىدى..

ئۇلار مانا مۇشۇ كۆكۈلمەيدان زىمىندىن ئاستا-ئاستا سىلجىپ ئالياسكا ھەم ھازىرقى ئوتتۇرا ئامىرىكىغا يامرايدۇ، نوپۇسمۇ ئاۋۇشقا باشلايدۇ. شۇنداق قىلىپ بۇنىڭدىن 30 مىڭ يىللارئىلگىرى كۆچۈشكە باشلىغانلار بىلەن قوشۇلۇپ ھازىرقى ئامىرىكا قىتئەسىدە ئاساسلىق قەۋىم بولۇپ قالىدۇ، ئۇلار تاكى جەنۇبى ئامىرىكا -نىڭ ئەڭ جەنۇبىدىكى ئوتلۇق يەرگىچە يىتىپ ماكانلىشىدۇ.

بۇ خەلىق ئۆز ئالدىغا تەرەققى قىلىپ مايا مەدەنىيىتىنى بەرپاقىلىدۇ، نۇرغۇن تىببى ۋە ئاسترونومىيەلىك بىلىملەرگە ئىگە بولىشىدۇ. جەنۇبى ئامىرىكىنىڭ بەزى مەملىكەتلىرىدە ئۇلار ياسىغان ئاستۇرونومىيەلىك بەلگىلەر ھىلىمۇ تاشلارغا ئويۇلغان ھالىتىنى ساقلاپ تۇرماقتا.مىكسىكىدىكى ۋە دىڭىزلاردا سۇ ئاستىغا چۆكۈپ كەتكەن پىرامىدىلار شۇلارغا تەئەللۇق.

بۇلارمۇ 11500 يىل ئىلگىرىكى توپان بالاسىدا ئامان قېلىشمىغان شۇنداقلا ناھايىتىئاز مىقتاردا قالغان -قاتقانلىرى باشقا قىتئەدىكىلەردەك ئالەمشۇمۇل ۋەيرانچىلىق ھەم خاتىرىسىنى يوقۇتۇپ قويۇش بالاسىغا دۇچار بولغان .لىكىن باشقا قىتئەلەر بىلەن بولغان قۇرۇغلۇق يولى بىرىنگ يايلىقى— بىر سۇ باسقان بىرىنگ بوغۇزىغائايلىنىپ قالغاچقا ھەمئاسىيا بىلەن ئالاقىسى ئۈزۈلۈپ قالغاشقا ئۇلار ھىچقانداق تەرەققى قىلىش ئىمكانىغا ئىگەبولالمىغان،ئۇزۇن زامان ئىپتىدائى تۇرمۇش كۆچۈرۈشكەن. شۇنداقتىمۇ شوكۇلات ياساش ۋە تىببى دورىگەرلىك ساھەسىدىكى تېخنىكىلىرىنى ئىسپانلارغا ئۆگۈتۈپ قويۇشتىن قەتئى باش تارتىشتى،ھىلىغىچە ھەقىقى شاكىلاتىنى ھىچقايسى دۆلەت ئىشلەپچىقىرالمىدى، پەقەت ئوخشۇتالىدى خالاس!

بۇندىن 400 يىل مۇقەددەم ئىسپان مۇستەملىكىچىلىرىئۇ زىمىننى بىسۋىلىپ بۇ خەلقىنىڭ چىرايى بۇغداي ئۆڭ بولغاچ ھىندىلارغا ئوخشۇتۇپ (ئىندىيان) دەپ

لەقەم قويۇشتى. شۇندىن بۇيان بۇ قەۋىم زۇلۇمغاتىك تۇرۇپ قارشىلىق كۆرسۈتۈشتى، نۇرغۇن قىرىلدى،ئامان قالغىنى ئىنتايىن ئاز بولدى.

بۈگۈنكى كۈندە بۇ مىللەت خەلقئارا تۈركى تىللار قۇرۇلتىيىغادائىم قاتنىشىپ كىلدۋاتىدۇ،چۈنكى شۇنچە زامان ئۆتسىمۇ ئۇلارنىڭ تىلى تۈركى (ئەمەلىيەتتە ئۇيغۇر) تىلىدىن بەك چەتنەپ كەتكىنى يوق.

بۈيۈك ئۇيغۇر ئىمپىراتورلىقى

بۈيۈك ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسى — قۇياش ئىمپىرىيىسى مۇغا تەۋە ئەڭ چوڭ مۇستەملىكە خاراكتىرلىك ئىمپىرىيە بولۇپ، دۇنيادا تونۇلغان ئىمپىرىيىلەر ئىچىدە مۇدىن قالسىلا ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسىدىن چوڭ ئىمپىرىيە يوق ئىدى.
ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسىنىڭ شەرقىي چېگرىسى تىنچ ئوكيانغا، غەربىي چېگرىسى ھازىرقى روسيەنىڭ موسكۋا شەھىرى جايلاشقان زېمىنى بويلاپ، ياۋروپانىڭ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتۈپ، يىراقلارغا سوزۇلۇپ ئاتلانتىك ئوكيانغا تۇتاشقان ئىدى. شىمالىي چېگرىسىغا ئائىت خاتىرىلەر يوق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ شىمالى چېگرىسىنى شىمالىي مۇز ئوكيانغا تۇتاشقان دەپ پەرەز قىلىش مۇمكىن. جەنۇبىي چېگرىسى بولسا ھىندىچىنى، بىرما، ھىندىستان ۋە پىرسىيەنىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.
ئۇيغۇر تارىخى دىمەكلىك — ئارىيانلارنىڭ تارىخى دىمەكتۇر. چۈنكى بارلىق ئارىئانلار ھەققى ئارىئان ئىرقىدىكىلەر ئۇيغۇرلارنىڭ ئەۋلادلىرىدۇر. ياۋرۇپانىڭ مەركىزىنى بويلاپ ماكانلاشقان بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ شەكىللىنىش تارىخىنى تاكى ئۈچۈنچى ئىرا دەۋرىگىچە سوزۇش مۇمكىن. ئۈشتۈمتۇت يۈز بەرگەن غايەت دەھشەتلىك يەر پوستى ئۆزگىرىشى ۋە تاغلارنىڭ كۆتۈرۈلۈپ چىقىشى نەتىجىسىدە ئىمىرىيە ۋەيران بولغان بولسىمۇ لىكىن بۇ ئاپەتلەردىن ئامان قالغانلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرى ياۋروپادا قايتىدىن ئاھالە بولۇپ شەكىللەنگەن. بۇ پېلىستوسىن دەۋرىگە توغرا كېلىدۇ. سلاۋىيانلار، تيوتنلار، كېلتلار، ئېرلاندلار، بېرتونلار ۋە باسكلار ئۇيغۇرلاردىن پەيدا بولغان مىللەتلەردۇر. بېرتونلار بىلەن باسكلار ۋە ھەققى ئېرلاندلار ئۈچۈنچى ئىرا دەۋرىدە ياۋروپاغا كەلگەن ئۇيغۇرلاردىن تارقالغان خەلقلەردۇر ھەم بۇلار دەل ھېلىقى يەر پوستى ئۆزگىرىشى ۋە تاغلار ئۆزگىرىش ھەركىتىدە ئامان قالغانلاردۇر.
يەر پوستى ھەركىتى ۋە تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىقىشتىن بۇرۇن، ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسى گۈللەپ ياشنىغان ھېلىقى دەۋرلەردە ھازىرقى گوبى چۆللۈكى سۈيى ئەلۋەك مۇنبەت تۈزلەڭلىك ئىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ جايدىكى پايتەختى بايقال كۆلىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان بولۇپ، 1896-يىلى تىبەتتىن ئېرىشكەن ئۇچۇرلارغا ئاساسەن قەدىمقى شەھەر قارا خوتۇنى زىيارەت قىلغان ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەختى مۇشۇ قارا خوتۇ شەھىرىنىڭ ئاستىدا بولۇشى مۇمكىن دەپ قىياس قىلىشىپ بۇ خارابىلىقنى قېزىشنى باشلىۋەتكەن ۋە 40 فۇت قېلىنلىقتىكى قورام تاش قاتلىمى،

شالغۇم ۋە قۇم قاتلاملىرىدىن ئۈتۈپ قەدىمقى پايتەخت شەھەرنىڭ خارابىسىنى تاپقان ھەمدە نۇرغۇن مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىغا ئېرىشكەن. لېكىن شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ قېزىش راسخوتى تۈگەپ كەتكەنلىكتىن بۇ ئارخېلوگىيە پائالىيىتىنى توختىتىشقا مەجبۇر بولغان ھەم بۇ قېتىمقى ئارخېئولوگىيەلىك بايقاشنى روسىيەلىك داڭلىق ئارخېئولوگ كوزلوفقا ئېيتقان. كېيىن كوزلوف بىر ئېكىسپىدىتسىيە ئەترىتىنى باشلاپ ئۇلارنىڭ قارا خوتۇدىكى خىزمىتىنى داۋاملاشتۇرغان ۋە ئۆزىنىڭ روسىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسىدە ئۆزىنىڭ بۇ شەھەردىكى ئارخېئولوگىيىلىك قېزىش خىزمىتىدىن بەرگەن دوكلاتىدا: غايىپ بولغان قۇرۇقلۇق مۇنى باش ئەگدۇردۇم — دەپ ئوتتۇرىغا قويغان.

شەرقتىكى ئەللەردە كەڭ تارقالغان رىۋايەتلەردە : « پۈتكۈل ئوتتۇرا ئاسىيا جۈملىدىن ھىمالايا تاغ تىزمىلىرىنىڭ ئورنى بىر زامانلاردا مۇنبەت تېرىلغۇ يەرلەر، ئورمانلىقلار، كۆل ۋە دەريالار بىلەن تولغان بىپايان تۈزلەڭلىك ئىدى. ئۇ جايلاردىكى كەڭ ھەم تۈپتۈز يوللار چوڭ - كىچىك شەھەر بازارلارنى بىرىبىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇراتتى. بۇ كاتتا شەھەرلەردە ھەيۋەتلىك ئىبادەتخانىلار ۋە ئاممىۋى پاراۋانلىق ئورۇنلىرى، ھۆكۈمرانلارنىڭ سۆرلۈك ئوردا قەسىرلىرى بار ئىدى » دېيىلگەن. ھازىرمۇ گوبى چۆللۈكىدىكى ھېلىقى توپان سۈيىنىڭ يالاپ قورامىلىققا ئايلاندۇرىۋېتىشىدىن ئامان قالغان تۇپراق قاتلاملىق قىسىملىرىدا قۇرۇپ كەتكەن دەريالارنىڭ قىنى، قانالالار ۋە كۆللەرنىڭ ئىزنالىرى ئوچۇق كۆزگە تاشلىنىدۇ. گوبى چۆللۈكىنىڭ بىرقانچە جايلىرىدا ھېلىقى توپان سۈيى يالاپ كەتكەن دائىرىنى ئۇچراتقىلى بولىدۇ.

ھازىرغىچە يېتىپ كەلگەن تارىخلار بىزگە ئۇيغۇرلارنىڭ قۇدرەت تاپقان ھېلىقى دەۋرى ھەققىدە مەلۇمات بېرىدۇ. تەلىيىمىزگە يارىشا بىز بۇ ھەقتىكى رىۋايەتلەرگە مۇھتاج ئەمەس، تىبەتلەرنىڭ بىر ئىبادەتخانىسىدا بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك بولغان نائاكال خانلىقىغا ئائىت يازما خاتىرىلەر ساقلانغان. مەن ئۇنىڭدىكى « 70000 يىللار ئىلگىرى نائاكاللىقلار ئۆز ۋەتىنى ھەققىدىكى مۇقەددەس يازمىلارنىڭ كۆچۈرۈلگەن نۇسخىسىنى ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەختىگە يوللىنىش » دىگەن نەقلىنى ئالساملا كۇپايە. رىۋايەت تۈسىنى ئالغان نەقىللەر نامەلۇم يۇرتلاردىن ئاسىياغا كەلگەن ئۇيغۇرلارنىڭ باشتا ھازىرقى سېرىق دېڭىز ساھىلىغا كېلىپ ماكانلاشقانلىقىدىن مەلۇمات بېرىدۇ. « ئۇلار ئۇ جايدىن ئىچكىرىگە قاراپ كېڭەيدى، ئۇلارنىڭ دەسلەپتە يېتىپ بارغان جايى — تۈز كەتكەن سۇغۇرۇشقا ئەپلىك تۈزلەڭلىك (گوبى) دۇر». شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئوتتۇرا ئاسىيانى ئىگەللەپ كاسپىي دېڭىز بويلىرىغا ۋە ئاندىن كېيىن مەركىزىي ياۋروپانى بېسىپ ئاتلانتىك ئوكيانغا كېڭەيدى.

يازما خاتىرىلەردىن مەلۇم بولىشىچە ئۇيغۇرلار نۇرغۇن كاتتا شەھەرلەرنى بىنا قىلغان بولۇپ ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى كېيىن سۇ ئېقىتىپ كەتكەن، بەزىلىرى بولسا گوبى چۆللۈكى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى جايلاردا يەر ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن.

خەنزۇلارنىڭ بەزى خاتىرىلىرىدە مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 500- يىللاردىكى تەققى-تۇرقى « قوڭۇر چاچ كۆك كۆز خەلق»، « ئۇيغۇرلارنىڭ چىرايى ئاق سۈزۈك، قوڭۇر كۆز ۋە قوڭۇر چاچ كېلىدۇ. شىمالدىكى جايلاردا ياشىغانلىرى ئاساسەن كۆك كۆز سېرىق چاچ، جەنۇپتا ياشايدىغانلىرى قارا چاچ قاراكۆز كېلىدۇ » دەپ تەسۋىرلەنگەن.

ئەمدى مەن ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەختىنىڭ قاچان نىمە سەۋەپتىن ۋەيران بولغانلىقى، باي مۇنبەت گوبىنىڭ چۆللۈككە ئايلىنىپ كېتىشىدىكى سەۋەپلەر ۋە يەر پوستى تارىخىنىڭ قايسى دەۋرلىرىدە قۇم قاپلىغان گىياھ ئۈنمەس چۆللۈككە ئايلىنىپ كەتكەنلىكى ھەققىدە توختۇلمەن.

ئىبادەتخانىلاردا ساقلانغان قەدىمقى خاتىرىلەردە « ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەختى ۋە ئۇنىڭدا ياشىغۇچى خەلقلەر بۇ ئىمپېرىيەنىڭ شەرقى قىسمىنى تامامەن يالماپ كەتكەن تاشقىندا خانىۋەيران بولۇپ ھالاك بولدى، ئۇنىڭدىن ھىچنەرسە ئامان قالمىدى » دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ قەدىمقى خاتىرىلەر گېئولوگىيەلىك ئۆزگىرىشلەر ھەققىدىكى تەتقىقاتلار ئاساسىدا

ئىسپاتلاندى. قەدىمى پايتەخت شەھەر قارا خوتۇدىكى ئىمارەتلەر باشتىن ئاياق قورام، شالغۇم ۋە قۇم قاتلاملىرى ئاستىدا قالغان. ئەمدى بۇ تاشقىن ئاپەتنى دۇنيادىكى بارلىق گېئولوگلار ئورتاق ئېتىراپ قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى ئىنجىلدا « توپان بالاسى » دېيىلگەن بۇ تاشقىن ئۆتكەنكى ماگنىتىك شىددەتلىك ئۆزگىرىش دەۋرىدە شىمالىي يېرىم شاردا يۈز بەرگەن.

مەن ئېكسپېدىتسىيە ئۆمىكى بىلەن بىرگە بايقال كۆلىنىڭ جەنۇبىدىن تاكى لېنا دەرياسىنىڭ قۇيۇلۇش ئېغىزىغىچە بولغان جايلار ۋە شىمالىي مۇز ئوكيان بويىدىكى ئاراللاردا گېئولوگىيەلىك چارلاش ئېلىپ باردىم. بىزنىڭ يول بويى ئېلىپ بارغان تەكشۈرۈشىمىز بۇنىڭدىن بىرقانچە مىڭ يىللار مۇقەددەم شىددەت بىلەن باستۇرۇپ كەلگەن مۇز ئارىلاشمىغان دەھشەتلىك سۇ دولقۇنى جەنۇپتىن شىمالغا قاراپ بۇ يەرنى يالماپ ئۆتكەنلىكىدەك بىر پاكىتنى ئاشكارىلىدى. بىز گېرىنۋىچ سىزىقىنىڭ 110 گىرادۇس شەرقىغىچە بولغان جايلاردا بۇ تاشقىن ئاپىتىنىڭ ئىزنالىرىنى بايقىمىدۇق، لېكىن بۇ دائىرىدىن شەرققە قاراپ ماڭغىنىمىزدا شۇ قېتىملىق تاشقىن ئاپىتىنىڭ ئىزنالىرى ئۇچراپ تۇردى. ھېلىقى تاشقىننىڭ جەنۇپتىن باستۇرۇپ كېلىپ شىمالغا كەتكەنلىكىگە ئائىت دەلىللەر ھەممىلا جايدا ئۇچراپ تۇردىيۇ، لېكىن بىز بېسىپ ئۆتكەن سىبىرىيىنىڭ ھېچقانداق جايىدا ھېلىقى تاشقىنغا مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇزلاردىن قالغان بىرەر ئىزنالارنى بايقىمىدۇق. تاشقىن ئەڭ قاتتىق بېسىپ ئۆتكەن يەر لېنا دەرياسى بولسا كېرەك.

لېنا دەرياسىنىڭ ئېغىزىدىن چىققاندىن كېيىنكى جاي لااكوف ئارىلى. بۇ ئارال ماموت ۋە باشقا ئورمان ھايۋانلىرىنىڭ ئۇستىخان ۋە چىشلىرى بىلەن تولغان بولۇپ، بۇلارنى ھېلىقى تاشقىن موڭغۇلىيە ۋە سىبىرىيە دالىلىرىدىن ئېقىتىپ كېلىپ تاشلىغان. چۈنكى بۇنداق ھايۋانلا لااكوف ئارىلىدا ياشىغان ئەمەس. بۇ ئۇستىخانلاردىن بىز شۇنى جەزىملەشتۈرەلەيمىزكى، تاشقىنغا ھېچقانداق مۇز ئارىلاشمىغان بولمىسا بۇ ھايۋانلارنىڭ تېنى ئۇستىخانلىرى بىلەن قوشۇلۇپ يانچىلىپ ئۇماچ بولۇپ كەتكەن بولاتتى، يەنى شەرقى شىمالىي ئامېرىكىدەك ھالەت كېلىپ چىققان بولاتتى، ئۇ جايدا لااكوف ئارىلىدىكىدەك بۇنداق قالدۇق ئىزنالارنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ.

گېئولوگىيەلىك تەتقىقاتلارغا ئاساسلانغاندا ئۇ تاشقىن گېئولوگىيەلىك ئاتالغۇ بولغان مۇز دەۋرىدە شىمالىي يېرىم شاردا يۈز بەرگەن. خاتىرىلەردىن مەلۇم بولۇشىچە ئۇيغۇر ئېمپېرىيىسىنىڭ شەرقى يېرىمى پايتەختى بىلەن قوشۇلۇپ شۇ تاشقىن ئاپىتىدە ۋەيران بولغان ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق جانلىقلار قىرىلىپ تۈگىگەن، لېكىن غەربىي ۋە غەربىي جەنۇبىي قىسمى ئامان قالغان.

تاشقىن ئاپىتى بولۇپ مەلۇم زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن (قاچانلاردا پەيدا بولغانلىقى ھەققىدىكى يازما خاتىرىلەرنى ئۇچراتمىدىم) مەركىزىي ئاسىيادىكى تاغ بۆلەكلىرى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر ئېمپېرىيىسىنى ئوراپ تۇرغان ۋە ئۇنى كېسىپ ئۆتكەن تاغ تىزمىلىرى كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ، يەرلەر ئۇلتۇرۇشقان ۋە مۇشۇ سەۋەپتىن ھاسىل بولغان يەر تەۋرەش تۈپەيلىدىن يەرلەر پارچىلىنىپ، يەر قويىنىدىن قورام تاشلار ئۆسۈپ چىققان، بۇ ئومۇمىي ۋەيرانچىلىقتا قوشۇلۇپ پارتىلىغان ۋۇلقانلار قىزىق لاۋا ئېقىمى ھاسىل قىلغان. شۇ قېتىمقى تاشقىن ئاپىتىدە قانچىلىك ئۇيغۇرنىڭ قۇتۇلۇپ قالغانلىقى ۋە تاغلارنىڭ كۆتۈرۈلۈپ چىقىش سەۋەبىدىن پەيدا بولغان ۋەيرانچىلىقتا قانچىلىك ئۇيغۇرنىڭ ئامان قالغانلىقىنى ئېنىق مۆلچەرلەش قىيىن، ئىشقىلىپ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىلا ھايات قالغان. بۇ يەر شارىنىڭ ھەرقانداق بىر يېرىدە تاغ كۆتۈرۈلگەندە كېلىپ چىقىدىغان ئوخشاش ھادىسە. ساق قالغان ئىنتايىن ئاز بىرقىسىم ئۇيغۇرلار تاغ ئارا قېچىپ يۈرۈپ جېنىنى ساقلاپ قالغان. بۇ ئەھۋاللار باشقا باپلاردا سۆزلىنىدۇ. پەيدا بولغان بىرقانچە تاغلار گوبى دېگەن بۇ زېمىننى كېسىپ ئۆتۈش ۋە دائىرىگە ئېلىۋېلىش نەتىجىسىدە، ئېقىپ كېلىدىغان سۇ يولىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن. يەر يۈزى ھالىتى بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىغانلىقتىن بۇ يەرگە قۇيۇلىدىغان سۇلار يەرنىڭ ئاستىدىكى قوراملارنى

بويلاپ سىڭىپ يەر ئاستى دەريالىرىنى شەكىللەندۈرگەن. دىمەك يەر يۈزىدىكى سۇلارنىڭ سىڭىپ كېتىشى نەتىجىسىدە گوبى بىر بۈگۈن كۆرۈۋاتقان قۇرغاق قۇم، قورامالار قاپلىغان ئادىمىزاتسىز چۆللۈككە ئايلىنىپ كەتكەن. شەك شۈبھىسىزكى ھازىرمۇ بۇ قۇملۇقنىڭ بىرنەچچە فۇت تەكتىدىن سۇ تاپقىلى بولىدۇ. بىز 7 ـ 10 فۇت چوڭقۇرلۇقتىن سۇ تاپتۇق.

ھازىرغىچە يېتىپ كەلگەن تارىخلاردىن مەلۇمكى، ئۇيغۇرلار پۈتكۈل ئوتتۇرا ياۋروپاغا تارقىلىپ ماكانلاشقان، ھىندىلارنىڭ قەدىمقى كىتابى « مانۇ »دا مۇنداق يېزىلغان: «ئۇيغۇرلار كاسپىي دېڭىزىنىڭ شىمالى ۋە شەرقىي قىرغاقلىرىنى بويلاپ ئولتۇراقلاشقان ».، بۇلار ماكىس مۇللېر ئېيتقان پىلىي ستوسېن دەۋرىدىكى كۆچمەنلەرگە ئوخشاش ئىككىنچى قېتىم ياۋروپاغا كۆچۈپ كىرگەن ئۇيغۇرلار بولۇشى ئېھتىمالغا بەك يېقىن. مېنىڭچە شەك شۈبھىسىزكى ئالىملار ئېيتقان شەرقىي ياۋروپانىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئۆزلەشتۈرگۈچىلىرى دەل ئادىمىزاتسىز چۆلدەرەپ قالغان ھېلىقى تاغلىقتىن كۆچۈپ كەلگەن ئۇيغۇرلارنىڭ قالدۇقلىرىدۇر. بۇ قاراش ماكىس مۇللېر تەرىپىدىن دەلىللەنگەن. ئۇ بۇ توغرىدا مۇنداق يازغان: « دەسلەپتىكى بۇ بىر كىچىك توپ كاۋكازلىقلار مەركىزىي ئاسىيانىڭ تاغلىقلىرىدىن كەلگەن. ئۇ تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار كاۋكاز دالىلىرىغا پلىي سى‌توسېن دەۋرىدە يەنى يەر پوستىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىققان دەۋرلەردە يېتىپ بارغان.» يۇقۇرىدا قەيت قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك يەر پوستىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىقىش‌تىن بۇرۇنقى دەۋرلەردىلا ياۋروپادا ئۇيغۇرلار بار ئىدى. ھازىرمۇ ئوتتۇرا ئاسىيادا ياشايدىغان نۇرغۇن قەۋملەر ئۆزلىرىنىڭ تارىخىنى يەر پوستىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىققان ھېلىقى دەۋرلەرگە سۈرىدۇ.

يوقالغان قۇرۇقلۇق مۇ دىگەن كىتابىمدا كوزلوف قارا خوتۇدىن تېپىپ سۈرەتكە ئالغان بىر قىسىم سىمۋوللۇق رەسىملەرنى ئايرىپ چىقىپ مەنىسىنى ئىزاھلاپ ئۆتكەن ئىدى.

تىبەت ئوتتۇرا ئاسىياغا جايلاشقان، ئۇ شەرقتە جۇڭگو، شىمالدا موڭغۇلىيە، جەنۇپتە ھىندىستان، غەرپتە كەشمىر ۋە تۈركىستان بىلەن چېگرىلىنىدۇ. گوبى چۆللۈكى ئۇنىڭ شىمالىي چېگرىسىنىڭ بىر قىسمىدۇر.

تىبەت بىر زامانلاردا بۈيۈك ئۇيغۇر ئىمپېرىيىسىنىڭ بىر قىسمى ئىدى. يەنى ئۇ چاغلاردا تېخى يەر پوستىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىقمىغان بولۇپ، بۇ ئەلنىڭ زىمىنى مۇنبەت تۈزلەڭلىك ئىدى. ھازىر بۇ جاي غەرپتىن شەرققە قاراپ سوزۇلغان تاغ تىزمىلىرى بىلەن تولغان دۇنيا بويىچە ئەڭ بۈيۈك ئېگىزلىك. جەنۇبىدا دۇنيا بويىچە ئەڭ ئېگىز تاغ تىزمىسى ـــــ ھىمالايا تاغلىرى قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ؛ مۇشۇ تاغ تىزمىلىرى ئىچىدىكى دۇنيا بويىچە ئەڭ ئېگىز چوققا ـــــ جومۇلاڭما چوققىسى تىبەت چېگرىسىغا جايلاشقان، شۇڭا تىبەت « دۇنيانىڭ ئۆگزىسى › دىگەن نام بىلەن مەشھۇر.

تىبەت ـــــ ‹ تىلسىمات ۋە سىر ھېكمەتلەر بۆشۈكى › دەپ ئاتالغان ھىندىستاننىڭ قوشكېزەك ھەمشىرىسى ۋە بۇ شۆھرەت تاجىنىڭ ھەقلىق ئېگىسى. تىبەتنىڭ ئادەم كىرگىلى بولمايدىغان تاغ ئارىلىرىدا نۇرغۇن مۇناستىر، ئىبادەتخانا ۋە بۇتخانىلار بولۇپ تاشقى دۇنيادىن ئالاقىسى ئۈزۈلگەن باردى كەلدىلەردىن خالى راھىپلار ئۆزلىرىگە خاس ئەھكاملار بويىچە پىنھان، تىنچ تۇرمۇش كەچۈرىدۇ، شۇ جىلغىلاردا ياشايدىغان ئازغىنە چارۋىچىلاردىن باشقا ھېچكىم ئۇلارنى بىلمەيدۇ. ھىمالايالىقلار ۋە تىبەتلىكلەرنىڭ ئىبادەتخانىلىرىدىكى راھىپلارنىڭ بىرمۇنچىلىرى ئۆزلىرىنى بۇنىڭدىن 3000 يىللار ئىلگىرى بىراھمانلار تەرىپىدىن ھىندىستاندىن قوغلاپ چىقىرىلغان ناگاكاللارنىڭ پۇشتىلىرى دەپ ئاتىشىدۇ. بۇلار ئەڭ ئىپتىدائىي دىن ۋە ئالەملەرنىڭ بەزى سىر ھېكمەتلىرىگە ئائىت تۈنجى بۈيۈك مەدەنىيەتنى ساقلاپ قالغۇچىلاردىن بولۇشى ئېھتىمالغا بەك يېقىن. مېنىڭ بۇ يەردە ‹بەزى › دىگەننى تەكىتلىشىمدىكى سەۋەپ شۇكى، بۇ ئىبادەتخانىلار تىبەتتىكى نەچچە يۈزلىگەن ئىبادەتخانىلارنىڭ ئىچىدىكى ساناقلىقلا بىر قىسمىدىن، يەنى بەش بارماقنىڭ ئىچىدىكى بىر بارماقتىنلا ئىبارەت خالاس. مەن پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئۈچىنىلا بىلىمەن، بۇ ئىبادەتخانىلارنىدىكىلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى بۇددا دىنىغا ئىخلاس قىلىدۇ.

بىرنەچچە يىل ئىلگىرى سىچلىيمان لاسادىكى بىر قەدىمى بۇددا ئىبادەتخانىسىدىن مۇنىڭ خانۋەيرانچىلىقى بايان قىلىنغان يازمىلارنى بايقىغان. بۇ يازمىلار قەدىمقى ئابىدە يادىكارلىقلىرىدىن پەھلىۋى ۋە تىبەت تىلى ئارىلاشتۇرۇلۇپ تەرجىمە قىلىنغان بولۇپ، بۇنىڭ ئەسلى مەنبەسىنىڭ قەيەر ئىكەنلىكى تازا ئېنىق ئەمەس، كىم بىلىدۇ دەيسىز بەلكىم مۇشۇنىڭغا ئوخشاش نەچچە يۈزلىگەن يازمىلارغا قوشۇلۇپ ئالىقانداقتۇر نامەلۇم بىر ئىبادەتخانىنىڭ بىرەر بۇلۇڭ پۇچقاقلىرىدا ياكى پول ئاستىلىرىدا بىراۋلارنىڭ قىيا كۆزىنى سىلىپ قويۇشىغا زار بولۇپ، مەيىنەت كىگىز پالازلارنىڭ قېتىدا چاڭ - توزانغا مىلەنگەن ھالدا ساقلىنىپ تۇرىۋاتقاندۇ.

قاتمۇ قات تاغلارنىڭ ئارىسىدىكى بىراھما پوترا دەرياسىنىڭ يۇقۇرى ئېقىمىدا بەزى ئىبادەتخانىلار ۋە بۇتخانىلار بار بولۇپ، بۇلارنىڭ ئېنىق سانىنى ھازىر دەپ بىرەلمەيمەن. مۇشۇ ئىبادەتخانىلارنىڭ ئىچىدە مۆكەممەل نائاكال كۇتۇپخانىسى دەپ ئاتىلىشقا لايىق نەچچە مىڭلىغان ئابىدىلەر ساقلانغان بىر ئىبادەتخانا بار. ئۇ يەردىكىلەر بۇنىڭ ئەينى چاغلاردىكى ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەخت شەھىرىگە تەۋە نائاكال كۇتۇپخانىسى ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى، دىمەك ئۇيغۇرلارنىڭ كەچۈرمىشلىرى، ئاجايىپ تارىخى ئەنە شۇ ئابىدىلەرگە باغلانغان. مەن بۇ پاكىتلار ھەققىدە قەدىناس رايىشى بۇرادىرىمگە ئېغىز ئېچىپ ئۇلارنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى تەقدىرى ھەققىدە بىرەر نەرسە ئاڭلىغان ئاڭلىمىغانلىقىنى سورىغىنىمدا، ئۇ ياش ۋاقىتلىرىدا بۇ ئىبادەتخانىنى زىيارەت قىلغانلىقىنى ۋە ھېلىقى ئابىدىلەرنىڭ تارىخى توغرىسىدا ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەپ بەردى. مەن تۆۋەندە ئۇنىڭ ماڭا دەپ بەرگەنلىرىنى ئەينەن تەكرارلاپ ئۆتىمەن:

نائاكاللار كۇتۇپخانىسىنىڭ بۇ كەچۈرمىشلىرىنى ماڭا ھېلىقى قېرى رايىشى سۆزلەپ بەرگەن.

‹ ئۇلۇغ تاشقىن شەرقى ۋە غەربىي شىمالىي ئاسىيانى بېسىپ كەتكەندە، ئۇيغۇرلارنىڭ پايتەخت شەھىرى ۋەيران بولۇپ ئۇنىڭدىكى ئاھالىلەر غەرق بولغان ۋە نائاكاللار ۋەتىنىدىن ئۇ يەرگە ئېلىپ بارغان بۈيۈك كۇتۇپخانا (ئابىدىلەر)نى كۆمۈپ تاشلىغان. ئارىدىن ئۇزاق يىللار ئۆتكەندىن كېيىن تاشقىن باسمىغان غەربىي تاماندىكى نائاكاللار پايتەخت شەھەرنىڭ خارابىسىگە بېرىپ ئابىدىلەرنى كولاپ چىقىرىۋېلىپ ئۆزلىرىنىڭ غەربىي يۇرتتىكى ئىبادەتخانىسىغا ئېلىپ كەتكەن. ئابىدىلەر تاكى يەر پوستىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ ھېلىقى ئىبادەتخانىنى ۋەيران قىلىپ ئۇلارنى قايتىدىن يەر قەھرىگە كۆمۈپ تاشلىغانغا قەدەر ھېلىقى ئىبادەتخانىلاردا ساقلىنىپ تۇرغان. ئارىدىن ناھايىتى ئۇزاق زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى تاغلار كۆتۈرۈلۈش ھەركىتى دەۋرىدىكى ئاپەتتىن ئامان قالغان نائاكاللارنىڭ ئۇرۇق پۇشتلىرى قايتىدىن ھېلىقى خارابىلىقنىڭ ئىزىغا بېرىپ ئابىدىلەرنى قايتىدىن كولاپ چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئىبادەتخانىلىرىغا ئېلىپ كەتكەن، ئۇلار ھازىرغىچە شۇ يەردە ئۇيقۇ ھالىتىدە ياتماقتا.خاھى ئۇ ئىبادەتخانا ياكى ئابىدىلەر بىزگە سىر بولغان بىلەن شەرقنىڭ ئىلىم ئەھلىلىرىگە تولىمۇ ئېنىق. مېنىڭ بىلىشىمچە 3 ئەنگلىيەلىك ۋە 2 روسىيەلىك ھېلىقى ئىبادەتخانىنى زىيارەت قىلغان.

بۇ رىۋايەتنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن مەن رايىشىدىن ھېلىقى كۇتۇپخانىلار ئىچىدىكى ئەڭ مۆكەممەل ساقلانغان بىرسىنىڭ ھازىر بار يوقلىقىنى سورىدىم، ئۇ ماڭا: ‹ مېنىڭچە ھازىر يوق ئوغلۇم، بىز داستان قىلىپ يۈرگەن ھېلىقى رايىشى شەھرىمىز ئايخۇدىيا باسقۇنچى قوشۇنلار تەرىپىدىن بۇلاڭ تالاڭ قىلىنىپ كۆيدۈرۈپ تاشلانغان، سىرلىق ئارخىپلار بىلەن تولغان ھېلىقى نائاكال كۇتۇپخانىمىز بار ئىبادەتخانىنى دۈشمەنلەر تاپالمىغان، ئەگەر بۇ رىۋايەتلىرىمىز راس بولسا نائاكال كۇتۇپخانىسى ھېلىقى ئىبادەتخانىنىڭ خارابىسى ئاستىدا ئەينەن ئۆز پېتى ئامان ئېسەن ساقلىنىپ تۇرىۋاتىدۇ › دىدى.

بۇ ماڭا شۇنىڭدىن بىشارەت بېرىپ تۇرىۋاتىدۇكى، نامىنى ئاتاپ ئۆتكەن تىبەت، كەشمىر ۋە شىمالىي ھىندىستاندىكى جايلار، يوللار، ئۆتكەللەر ھەققىدىكى يازمىلىرىم ئىچىدە بۇ ئۇچۇرنىڭ سىياسىي قىممىتى ھەممىدىن يۇقۇرى، سەۋەپ: بۇ ئۇچۇرلارنىڭ تولۇق ئاساسى بار،

شۇڭا بۇنىڭدا كۆڭلۈمنىڭ رايىغا بېقىشنى ئۆزۈمنىڭ بۇرچۇم ۋە خۇشاللىقىم دەپ قارايمەن.

جۇڭگو ـــ خەنزۇ مەدەنىيىتى ئەڭ قەدىمقى مەدەنىيەتلەرنىڭ بىرسى دېيىلىپ ۋە شۇنداق قارىلىپ كەلدى، لېكىن خەنزۇ مەدەنىيىتىنىڭ تارىخى ئارانلا 5000 يىل ئەتراپىغىلا بارىدۇ. ئۇلار ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئۆز مەدەنىيىتىمىزنى ئۆزىمىز راۋاجلاندۇرغان دەپ ئىشىنىدۇ، لېكىن ئەمەلىيەت ئۇنداق ئەمەس. خەنزۇلارنىڭ مەدەنىيىتى ئۇلارغا ئاتىلىرى تەرىپىدىن مىراس قالدۇرۇلغان، يەنە بىرسى خەنزۇلار قارىماققا موڭغۇللارغا بەك ئوخشاپ كېتىدۇ، لېكىن ئۇلار يېرىم موڭغۇل ئىرقىغا تەۋە، ئۇلارنىڭ يىراق بوۋىلىرى ئاق تەنلىك ئارىيانلاردۇر. ئۇيغۇر ئىمپېرىيىسى دەۋرىدە بىر مۇنچە بىر ئاق تەنلىك ئۇيغۇرلار ئۇيغۇر ئىمپېرىيىسىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ئەللەردىكى سېرىق تەنلىك موڭغۇللار بىلەن ئۆيلۈك ئوچاقلىق بولغان ۋە ئەنە شۇلارنىڭ ئەۋلاتلىرى خەنزۇلارنىڭ تۇنجى ئىمپېرىيىسىنى قۇرۇپ چىققان، قەدىمكى يازمىلاردا 〈 ئۇيغۇرلارنىڭ ئەرلىرى سېرىق تەنلىك بەدۆلەرنىڭ ئارىسىدىكى چىرايلىق ئاياللارنى تاللاپ ئەمرىگە ئالاتتى 〉 دەپ قەيت قىلىنغان. شەك شۈبھىسىزكى بۇ تەرجىمىدىكى خاتالىق، چۈنكى ئۇ چاغلاردا بۇنداق تويلىشىشنىڭ بولۇپ تۇرغانلىقى ئېنىق، دۇنيادا بەدۆلەر ھېچقاچان چىراي تۇرقىدىن مەلۇم بولمايدۇ، دېمەك ئۇنىڭ مەنىسى 〈 سېرىق تەنلىك ئەبگا ئىرق 〉 دىگەنلىكتۇر، ئەنئەنە جەھەتتە بۇ 〈 سېرىق تەنلىك موڭغۇللار ئۇيغۇرلارغا قارىغاندا تېخىمۇ بەدۆى ھالەتتە بولۇپ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيىتىنى ئۇيغۇرلارنىڭكىگە سېلىشتۇرغاندا تۆۋەن تۇراتتى . دىگەننى ئىسپاتلايدۇ. بۇگۈنكى كۈندىمۇ نۇرغۇن خەنزۇلارنىڭ، بولۇپمۇ ئالىي نەسەپتىكىلىرىنىڭ ئۆڭى ئاق سۈزۈك بولىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ تومۇرىدىكى ئۇيغۇر قېنىنىڭ ئالامىتىدىن ئىبارەت. بۇگۈنكى تۆۋەن نەسەپلىك، ئادەتتىكى قارا ئىش قىلىدىغان خەنزۇلاردا ئۇيغۇر قېنى يوق، مانا بۇلار بولسا قەدىمقى سېرىق تەنلىك موڭغۇللارنىڭ ئەۋلاتلىرىدۇر.

بۇنداق ئۆيلۈك ئوچاقلىق بولغان ئۇيغۇر دادىلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارغا خاس تەربىيىلىنىپ چوڭ بولۇشىغا بەكمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى، شۇڭا تومۇرىدا ئۇيغۇر قېنى ئېقىپ تۇرغان، ئۇيغۇرلارغا خاس يۈكسەك مەدەنىيەتنىڭ تەربىيىسى سىڭگەن ئەۋلاتلار تۇنجى خەنزۇ ئىمپېرىيىسىنى قۇرۇپ چىققان. دېمەك خەنزۇ مەدەنىيىتى ـــــ ئۇلارغا ئاتا بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان قەدىمقى ئۇيغۇر مەدەنىيىتىدىن ئىبارەت. خەنزۇلارنىڭ تەرىقەتچىلىك دىنى ئىبادەتخانىلىرىدا ساقلانغان نۇرغۇنلىغان يازمىلار يۇقۇرىدا ئوتتۇرىغا قويغانلىرىمىزنى ئىسپاتلايدۇ ھەمدە بىرمۇنچە خەنزۇ مۇتەپەككۇرلەر بۇنى شەك شۈبھىسىز ئېتىراپ قىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا خەنزۇلاردا 〈 خەنزۇلار باشتىن ئاياق ئاسىيادىلا ياشىغان بولماستىن بەلكى ئۇلار يىراق ئەللەردىن قۇياش چىققان جايلارنى قوغلىشىپ كەلگەن 〉 دىگەن ئەنئەنىۋى قاراش گەۋدىلىك ساقلانغان.

مەن خەنزۇلارنىڭ رىۋايەت تۈسىدىكى تارىخىنى شەكىللەندۈرگەن خەنزۇ رىۋايەت ئەپسانىلىرىنى تېپىپ توپلاشقا تىرىشىپ باقتىم، بۇلار ئەسلىدە مەۋجۇت بولۇشقا تېگىشلىك بولىسىمۇ، لېكىن مەن ئۇلارنى تېپىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدىم.

تۆۋەندە خ . ئې . پاركېرنىڭ جۇڭگو تارىخى توغرىسىدىكى كىتابىنىڭ 71- بېتىدىن مىسال كەلتۈرىمەن:

سۇلالىلەر نامى پادىشاھلار سانى سەلتەنەت سۈرگەن دەۋرى

بەش پادىشاھ دەۋرى 9 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 2852- 2206- يىللار

شيا 18 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 2052- 1767- يىللار

شاڭ 28 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 1766- 1122- يىللار

غەربىي جۇ 10 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 1121- 828- يىللار

شەرقىي جۇ 25 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى827- 255- يىللار

يۇقارقىلارغا ئاساسلانغاندا ھەرقايسى سۇلالىلەردە ئۆتكەن پادىشاھلارنىڭ ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزگەن ۋاقتى تۆۋەندىكىچە:

بەش پادىشاھ دەۋرى ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق دەۋرى 71 يىل

شىيا ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق دەۋرى 24 يىل
شاڭ ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق دەۋرى 23 يىل
غەربىي جۇ ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق دەۋرى 29 يىل
شەرقىي جۇ ئوتتۇرىچە ھۆكۈمرانلىق دەۋرى 22 يىل

پاركېر مۇنداق دەيدۇ: ‹ بەش پادىشاھ دەۋرى دېگىنى تامامەن ئەپسانە؛ شىيا سۇلالىسى دېگىنىمۇ ئەپسانە ئارىلاشقان رىۋايەت؛ شاڭ سۇلالىسى دېيىلگىنى ئاساسەن رىۋايەت؛ غەربىي جۇ سۇلالىسىدە سەلتەنەت سۈرگەن 10 پادىشاھ دېگىنى يېرىم رىۋايەت؛ شەرقىي جۇ سۇلالىسىدە سەلتەنەت سۈرگەن 25 پادىشاھ دېگىنى تارىخ› .

يۇقۇرىقىلاردىن بىز شۇنداق خۇلاسىگە كېلىمىزكى پاركېر ئاڭلىغانلىرىغا ئەمەس، پەقەت ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلىرىگە ئىشەنگەن، رىۋايەتلەرنىڭ مەيلى قانچىلىك راست بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇ ئۆزى ئىشەنچ ھاسىل قىلغىدەك يازمىلارنى كۆرۈشتىن ئىلگىرى ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىردەك ئەپسانە دەپ قارىغان. مېنىڭ ئادىتىم بولسا ئەپسانىنى ئىز قوغلاپ سۈرۈشتۈرۈپ ئۇنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى ئىزدەيمەن، 90- قىتىمدا بولمىسىمۇ 100- قېتىمدا ئۇنىڭ ئەپسانە ياكى رىۋايەت ئىكەنلىكى ئېنىقلىنىدۇ. ئەپسانە رىۋايەتلەر ئۆزۈپ چاپلىنىش جەريانىدا نەتىجىسىدە كەم كۈتىسىز توقۇلمىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ، لېكىن شۇنى نەزەردىن ساقىت قىلماسلىق كېرەككى ئوت يېقىلمىسا ئىس چىقمايدۇ. خۇددى پاركېر ئېيتقاندەك ئەپسانىنىڭ ئازدۇر كۆپتۇر ئۆزۈپ چاپلانغان رىۋايەت ئىكەنلىكىدىن مەنمۇ گۇمانلانمايمەن، خەلق ئاغزىدىكى ھېلىقى توقۇلمىلارنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنغان خىلمۇ خىل نەق يازما خاتىرىلەرنى تەرىقەتچىلىك (داۋجىياۋ) دىنى ئىبادەتخانىلىرىدىن تېپىش مۇمكىن.
پاركېر خەنزۇلارنىڭ مىلادىدىن بۇرۇنقى 200- يىلىدىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچىلىك بولغان تارىخىنى ياخشى ۋە تەپسىلى شەرھىلىگەن. ئۇ ھەرقايسى موڭغۇل قەبىلىلىرى ۋە مىللەتلىرىنىڭ گۈللىنىش ۋە زاۋاللىققا يۈزلىنىش تارىخىنى بايان قىلىپ بەرگەن. لېكىن ياپونلارغا كەلگەندە مۇتلەق خاتالاشقان، يەنى ئۇلار توغرىسىدا خاتا كېچىككەك كېرىپ قالغان، ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى ھۆكۈملىرىدىن شۇبھىلىنىشكە ئەرزىيدۇ. ئۇنىڭ يېزىقچىلىق ئىستىلى يوغان مۇڭگۈزلۈك قوينى ئېلىپ كېلەلمىگەنلىكى ئۈچۈن قېرى ماركو پولونى ھەپىسگە ئالغۇچىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ گوبىدىكى ۋەيرانچىلىقلارنىڭ ئىزنالىرى ۋە باشقا تارىختىن بۇرۇنقى بۇيۇك ئۆزگىرىشلەرگە ئائىت ئىزلارنى قانداق ئىزاھلاپ ئۆتكەنلىكىنى ئۇقمىدىم، روشەنكى ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇنداق نەرسىلەرنىڭ كارىيىتى چاغلىق بولسا كېرەك.
ئۇيغۇر ئىمپېرىيىسى ۋەيران بولۇپ، ئارىدىن 7- 8 مىڭ يىللار ئۆتكەندىن كېيىن موڭغۇل ئېرقىدىكى ئۇششاق مىللەتلەرنىڭ سانسىزلىغان ئاھالىسى شەرقىي ئاسىياغا كۆچۈپ كېلىپ ياشىغان. چىڭگىزخان ۋە قۇبلايلار ئەنە شۇ تاتار ئېرقىغا تەۋە موڭغۇل مىللىتىنىڭ مەشھۇرلىرىدۇر. قۇبلايخان مىلادى 1277- يىللىرى يەنى بۇنىڭدىن تەخمىنەن 600 يىللار بۇرۇن ئۆتكەن. بۈيۈك خەنزۇ مۇتەپەككۇرى ۋە پەيلاسوپى كۇڭفۇزى مىلادىدىن بۇرۇنقى 511- يىلىدىن 480- يىللارغىچە بولغان ئارىلىقتا، يەنى جۇڭگونىڭ يازما تارىخى باشلىنىپ 300 يىللار ئۆتكەندە ياشىغان. مىلادىدىن بۇرۇنقى 214- يىلى ئىمپېراتور چىن شىخۇاڭ بارلىق كىتاپلارنى ۋە قەدىمقى جۇڭگو ئەدەبىياتىغا دائىر ئەسەرلەرنى كۆيدۈرۈپ تاشلاش ھەققىدە بۇيرۇق چۈشۈرگەن، بۇنىڭ بىلەن سان ساناقسىز كىتاپلار تارتىۋېلىنىپ كۆيدۈرىۋېتىلگەن، كۇڭفۇزى ۋە مېڭزىنىڭ كىتاپلىرىمۇ ئوتقا تاشلىنىش تەقدىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالمىغان. ھۇن تاتارلىرىنىڭ جۇڭگونىڭ شىمالىغا توختىماي ئېلىپ بارغان ھۇجۇملىرىدىن قوغدىنىش ئۈچۈن جۇڭگونىڭ سەددىچىن سېپىلىنى سوقتۇرغىنى دەل پادىشاھ چىن شىخۇاڭ بولۇپ، ئۇ بارلىق قەدىمقى يازمىلارنى تەل تۆكۈس كۆل قىلىۋېتىش نىيىتىنى تولۇق ئىشقا ئاشۇرالمىغان، چۈنكى يازمىلارنىڭ بىرمۇنچىلىرى قۇتقۇزىۋېلىنغان ۋە تەرىقەت (داۋجىياۋ) دىنى

ئىبادەتخانىلىرىدا يوشۇرۇن ساقلىنىپ قېلىنغان، ھازىر شۇ جايلاردا دىنى تەۋەرۈك سۈپىتىدە ساقلىنىپ تۇرىدۇۋاتماقتا، بۇنى شۇ ئىبادەتخانىلارنىڭ ئۆزگە ھەرقانداق كىشىلەرنىڭ كۆرەلىشى مۇمكىن ئەمەس.

شۇنىڭ بىلەن شەرقىي ئاسىيا توغرىسىدىكى باپ تۈگىدى. كېيىنكى باپتا غەربىي ئاسىيا ھەققىدە توختىلىمەن. شۇنىڭ بىلەن يىراق شەرقى ئاسىيادىكى بۈيۈك ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسى ۋە ئۇنىڭ پايتەختىگە دائىر مەزمۇنلار بىلەن تولغان جەسەت ساندۇقنىڭ ئاغزى ئېتىلدى.

3- ئېرا ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسى ــــ مېنىڭ بۇ يەردە توختالغىنىم ــــ 20000 يىللار ئىلگىرى يۈز بەرگەن، ئىنجىلدا ‹ توپان بالاسى ›دەپ قەيت قىلىنغان دەھشەتلىك ئاپەتتىن بۇرۇن ئەپسانە تۈسنى ئالغان گېئولوگىيەلىك ‹ مۇز دەۋرى ›دىن بۇرۇن ۋە يار پوستىلىقىدىن تاغلار كۆتۈرۈلۈپ چىقىشتىن بۇرۇنقى، يەنى 3- ئېرادىكى ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسىدىن ئىبارەت.

214- بەتتىكى ئاددى خەرىتە بۈيۈك ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسىنىڭ دائىرىسى ۋە كۆلىمىنى كۆرسىتىش مەقسىدىدە ھازىرقى جايلارغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇپ سىزىلدى. بۇنىڭدىن 20000 يىللار بۇرۇن بىرمۇنچە يەرلەر چۆكۈپ كەتكەن بولسا، يەنە بىرمۇنچە يەرلەر ئۆرلەپ چىققان، مەن تىنچ ئوكياندىن ئاتلانتىك ئوكيانغا قارىتىپ ئاسىيانىڭ مەركىزىنى ۋە ياۋروپانى كۆرسەتكەن بىر كۆرسەتكۈچ سىزىق سىزدىم، مانا مۇشۇ سىزىق ئىمپىرىيەنىڭ تەخمىنى مەركىزىدۇر.

ئۇيغۇرلارنىڭ قالدۇقلىرى بالقانلىقلارئارىسىدا تېپىلىدۇ. ئەڭ چەتتىكى ئالدىنقى قاراۋۇللىرى ــــ ئېرلاندلار، فرانسىيەدىكى بېرتونلار ۋە ئىسپانىيەدىكى باسكلاردۇر. ئىمپىرىيەنىڭ شىمالىي چېگرىسىنىڭ قانچىلىك ئۇزاقلارغا سوزۇلغانلىقى نامەلۇم، ئىشقىلىپ يىراق سىبىرىيەدىن قەدىمقى ئۇيغۇر شەھەرلىرىنىڭ خارابىلىرى تېپىلدى.

خەرىتىنىڭ غەربىي قىسمى جەزىملەشتۈرگىلى بولمايدىغان چېگرىسىنى كۆرسىتىدۇ، ئېنىق مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە بولىدىغان ئىككى چېگرىسى ــــ شەرقتە تىنچ ئوكيان ۋە جانۇپتىكى ناگا ئىمپىرىيەسىدىن ئىبارەت. ئۇيغۇرلارنىڭ ئېنىق ھالدا ياۋروپانىڭ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتۈپ تېنچ ئوكيانغا كېڭەيگەنلىكى ياكى بولمىسا ئالدىنقى قاراۋۇللىقنى تۇرغۇزغانلىقى تېخى نامەلۇم بىر سىر. ھالبۇكى بىز ئاتلانتىك ئوكيان بويلىرىدا ئۇلارنىڭ پۇشتلىرىنى تاپتۇق، لېكىن ئۇلارنىڭ كېلىش مەنبەسىنى ھېچكىم دەپ بېرەلمىدى.

قەدىمقى شەرق ھۆججەتلىرىدە بايان قىلىنىشىچە ئۇيغۇر ئىمپىرىيىسى ئۆز ئالدىغا خان ھۆكۈمرانلىرى بار، كىچىك خانلىق ياكى بەگلىكلەردىن تەركىپ تاپقان بىر ئىمپىرىيە بولسىمۇ لېكىن ئۇ يەنە بىر ئەڭ يۇقۇرى ئىمپىراتۇر ياكى پادىشاھقا قارام بولغان، ئۇ بولسىمۇ مېتروپولىيە قۇياش ئىمپىرىيىسى مۇغا قارام بولغان. ئۆزىمىزنىڭ ھۆكۈمەت ئەندىزىمىزگە نەزەر تاشلايدىغان بولساقلا ئۇيغۇر ئىمپىرىيەسىنىڭ زورىيىپ بىر قوشما شتاتقا ئايلانغانلىقىنى قىياس قىلىشىمىز تەس ئەمەس، مۇنىڭ ئۆزى بولسا شۇ چاغدىكى دۇنيادىكى بىردىنبىر قوشما شتات ئىدى.

بۇ ئەسەر ئەنگلىيەلىك ئالىم جامېس كولونېل چېرچىۋاردنىڭ ‹غايىپ قىتئە ــــ مۇ ›دىگەن كىتابىنىڭ 13- بابىدىن تەرجىمە قىلىندى